

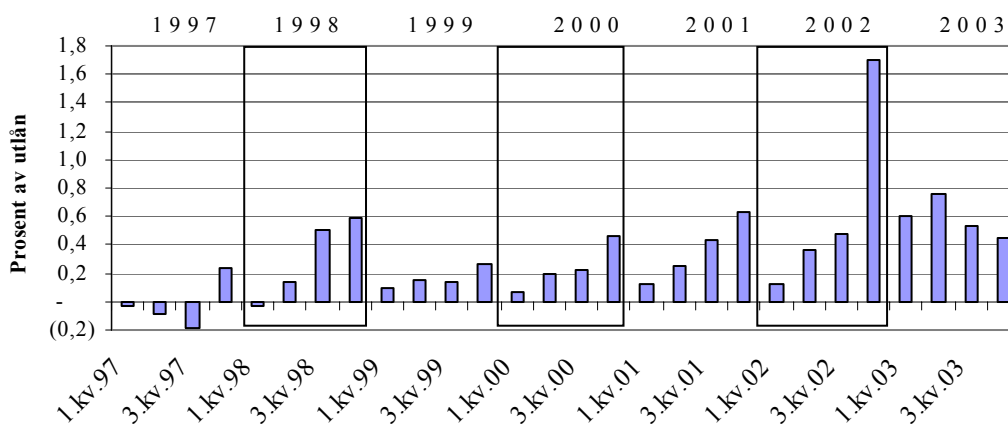
RAPPORT FOR FINANSINSTITUSJONER 2003

Foreløpige tall

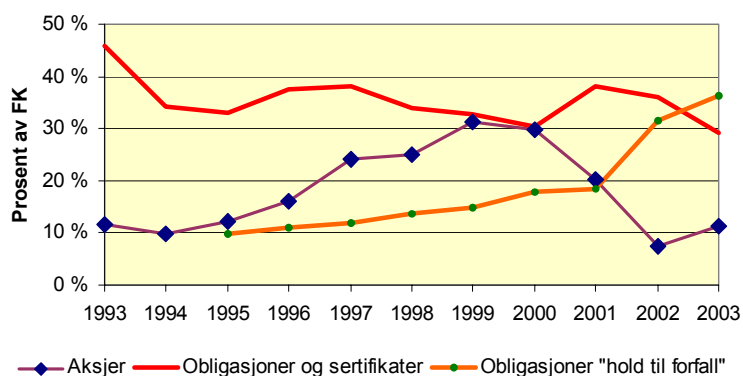
1. Hovedinntrykk	1
2. Makroøkonomisk bakgrunn.....	4
3. Strukturen i det norske finansmarkedet...	6
4. Banker	8
5. Finansieringsforetak	17
6. Livsforsikringsselskaper.....	23
7. Pensjonskasser	30
8. Skadeforsikringsselskaper.....	34

VEDLEGG: TABELLER

Kvartalsvise utlånstap i norske banker – Prosent av brutto utlån til kunder (ann.)

Livsforsikringsselskaperenes beholdninger av aksjer og rentepapirer

1. HOVEDINNTRYKK

Etter flere år med svak utvikling i aksjemarkedene var det en sterk oppgang i markedene i 2003. Morgan Stanley verdensindeks steg med 23 prosent, mens Oslo Børs, målt med hovedindeksen, steg med 48 prosent. Den positive utviklingen har fortsatt inn i 2004, og fra utgangen av 2003 t.o.m. 4. februar steg verdensindeksen og hovedindeksen med hhv. 1 og 8 prosent. De lange rentene lå på et lavt nivå gjennom hele 2003. Norges Bank satte i januar 2004 styringsrenten ned til 2,0 prosent. Siden desember 2002 har sentralbanken redusert styringsrenten med 5 prosentpoeng. Den innenlandske kredittveksten var ved utgangen av 2003 7,4 prosent, mot 8,9 prosent ved utgangen av 2002. Husholdningenes gjeld har økt gjennom 2003, og utlånsveksten til husholdningene var 11,3 prosent ved utgangen av 2003. For foretakene ble gjelden redusert med 0,8 prosent.

Resultatet i *bankene* i 2003 viste bedring sammenlignet med 2002. Samlet oppnådde norske banker et resultat før skatt på 12,4 mrd. kroner i 2003 mot 8,3 mrd. kroner i 2002. I forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK) økte resultatet med 0,22 prosentpoeng til 0,80 prosent. Bedringen i bankenes resultater økte egenkapitalavkastningen fra 6,0 prosent i 2002 til i underkant av 10 prosent i 2003. I vurderingen av resultatene må det tas hensyn til at markedets krav til avkastning på egenkapitalen blir generelt lavere når rentenivået faller. Rentenedgangen i 2003 førte til press på bankenes rentemarginer som bidro til reduksjon i bankenes netto renteinntekter. I forhold til forvaltningskapitalen lå netto renteinntekter på et historisk lavt nivå i 2003. Samlede utlånstap i 2003 var 10 prosent lavere enn i 2002, i hovedsak som følge av lavere tap i andre halvår. Positiv utvikling i verdipapirmarkedene ga betydelig økning i netto kursgevinster. Ti banker hadde regnskapsmessig underskudd i 2003. Kjernekapitaldekningen var i 2003 stabil sammenlignet med året før, og utgjorde 9,7 prosent.

Samlet for de *tre største bankene* ble resultatet bedret med 1,1 mrd. kroner sammenlignet med 2002. Selv med betydelig reduksjon i netto renteinntekter i forhold til GFK, førte økning i andre inntekter og reduksjon i kostnader til bedring i resultat før tap. Samlet var utlånstapene lavere enn i 2002 målt i forhold til GFK. Det var i 2003 betydelig ulikhet mellom de største bankene både med hensyn til utlånstap og resultat. *Øvrige sparebanker* doblet resultatet før skatt i forhold til året før. Underskudd i Sparebank 1-gruppen påvirket resultatet i Sparebank 1-bankene betydelig i 2002. Høyere andre inntekter i forhold til GFK, hvor spesielt inntekter fra verdipapirer bidro sterkt, sammen med lavere utlånstap ga bedring i samlet resultat. Netto renteinntekter i forhold til GFK ble redusert, men lå på et høyere nivå enn i øvrige bankgrupper. For *øvrige forretningsbanker* ble resultatet før skatt svakt også i 2003, men bedret i forhold til 2002. Denne gruppen banker har lavere netto renteinntekter og høyere kostnader i forhold til forvaltningskapitalen enn de største bankene og øvrige sparebanker. Tap på utlån var betydelig lavere enn i 2002, både i kroner og i prosent av GFK.

Samlet hadde bankene en 12-måneders vekst i utlån på 7,0 prosent ved utgangen av 2003. Mellomstore og mindre sparebanker hadde sterkest vekst i utlånene, mens de øvrige forretningsbanker hadde en reduksjon i utlånsvolum sammenlignet med ett år tilbake. Netto misligholdte lån viste nedgang i sparebankene, mens de største bankene og øvrige forretningsbanker hadde en svak økning. For bankene samlet utgjorde netto misligholdte engasjementer 1,2 prosent av netto utlån ved utgangen av året, mot 1,3 prosent ett år tilbake. Innskudd fra kunder økte med kun 2,9 prosent siste år. Lavere innskuddsvekst kombinert med fortsatt høy utlånsvekst øker behovet for alternativ finansiering for bankene.

Utstedelse av fondsobligasjoner, tilførsel av kapital og balansereduksjon bidro til å bedre kjernekapitaldekningen i øvrige sparebanker og øvrige forretningsbanker, mens kjernekapitaldekningen i de tre største bankene ble svekket. De tre største bankene hadde en

samlet kjernekapitaldekning på 8,2 prosent ved utgangen av året. Øvrige forretningsbanker hadde en kjernekapitaldekning på 10,9. Øvrige sparebanker hadde den høyeste kjernekapitaldekningen av de tre gruppene, med 12,3 prosent.

Kredittforetakenes resultat av ordinær drift var 1,5 mrd. kroner i 2003, som utgjorde 0,51 prosentpoeng av GFK. I forhold til forvaltningskapitalen var kredittforetakenes resultat tilnærmet uendret sammenlignet med i 2002. Fortsatt lave tap på utlån og betydelig økning i netto kursgevinster på verdipapirer oppveiet svak nedgang i netto renteinntekter i forhold til forvaltningskapitalen. Brutto utlån til kunder økte 15 prosent siste 12 måneder. Samlet hadde kredittforetakene en kjernekapitaldekning på 9,7 prosent.

Finansieringsselskapene (18 selskaper) hadde et resultat av ordinær drift på 1,3 mrd. kroner, som utgjorde 1,86 prosent av GFK. Finansieringsselskapenes netto renteinntekter har økt betydelig, i hovedsak som følge av at lavt rentenivå har gitt lavere fundingkostnader. Tap på utlån har økt betydelig, og utgjorde 0,92 prosent av GFK i 2003. Samlet viste netto misligholdte engasjementer økning på 5 prosent i forhold til 2002, og utgjorde 1,7 prosent av brutto utlån. For finansieringsselskaper som i hovedsak driver forbruksfinansiering økte misligholdte lån med nær 13 prosent. Brutto utlån til kunder økte med 12,1 prosent siste år. Samlet hadde finansieringsselskapene en kjernekapitaldekning på 9,3 prosent i 2003.

Livsforsikringsselskapenes resultater avspeiler i vesentlig grad utviklingen i verdipapirmarkedene. Oppgangen i verdipapirmarkedene har ført til bedring i selskapenes resultater i 2003 sammenlignet med 2002. Den lave aksjeandelen i 2003 har ført til at livsforsikringsselskapene har fått en mer begrenset virkning på resultat og bufferkapital av den sterke oppgangen i aksjemarkedene. Den verdijusterte avkastningen var 8,9 prosent i 2003, mot 1,9 prosent i 2002. Selskapenes resultat før tildeling til kunder og skatt ble 10,9 mrd. kroner i 2003, mot -2,4 mrd. kroner i 2002. For selskapene samlet sett økte kursreguleringsfondet med 6,7 mrd. kroner slik at verdijustert resultat ble 17,7 mrd. kroner. I 2002 hadde selskapene et verdijustert resultat på minus 3,4 mrd. kroner.

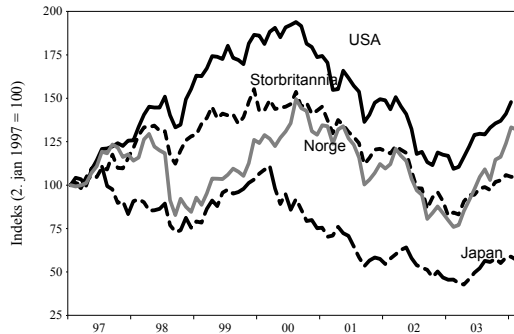
Livsforsikringsselskapenes bufferkapital var ved utgangen av 2003 på 25,2 mrd. kroner, som tilsvarte 5,5 prosent av forvaltningskapitalen. Ved utgangen av 2002 var selskapenes bufferkapital 14,3 mrd. kroner som utgjorde 3,4 prosent av forvaltningskapitalen. Livsforsikringsselskapenes aksjeandel i forhold til forvaltningskapital har fra utgangen av 2002 økt med 4,6 prosentpoeng til 12,0 prosent. Beholdningen av sertifikater og obligasjoner holdt som omløpsmidler utgjorde 29,3 prosent av forvaltningskapitalen mot 37,6 prosent ett år tilbake. Obligasjoner "holdt til forfall" økte betydelig som andel av forvaltningskapitalen i 2002 og fortsatte å øke i 2003. Ved utgangen av 2003 utgjorde "holdt til forfall obligasjoner" 36,0 prosent av forvaltningskapitalen.

Pensjonskassene (12 private pensjonskasser og 7 kommunale pensjonskasser) hadde betydelig bedring i resultatene i 2003 i forhold til 2002. Flere av de store pensjonskassene unngikk betydelig nedslag av aksjer i 2002, og gikk dermed inn i 2003 med betydelig aksjeandel i balansen. Pensjonskassene hadde en samlet verdijustert kapitalavkastning på 13,2 prosent i 2003, mot minus 3,3 prosent i 2002. De private pensjonskassene hadde en høyere avkastning enn de kommunale pensjonskassene. De private pensjonskassene hadde en aksjeandel i balansen på 24,5 prosent ved utgangen av 2003, mens de kommunale pensjonskassenes aksjeandel var 12,0 prosent på samme tidspunkt. Utviklingen i aksjemarkedene bidro til å øke selskapenes bufferkapital som ved utgangen av 2003 var 11,9 mrd. kroner, en økning på 4,6 mrd. kroner i 2003. Ved utgangen av 2003 hadde pensjonskassene i gjennomsnitt en kapitaldekning på 13,7 prosent. Samtlige selskaper tilfredsstilte kapitaldekningskravet.

Skadeforsikringsselskapene i utvalget (42 selskaper) hadde samlet et resultat på 5,6 mrd. kroner. I 2002 var resultatet minus 1,3 mrd. kroner. Resultatbedringen skyldes kraftig økning i finansinntektene. Resultat av teknisk regnskap var 825 mill. kroner, mot 772 mill. kroner i 2002. Selskapenes combined ratio viste en klar forbedring sammenlignet med 2002, i hovedsak som følge av fortsatt sterk vekst i premieinntektene. Av utvalget på 42 selskaper hadde 5 selskaper negativt resultat av ordinær drift. De tre dominerende skadekonsernene hadde et resultat av ordinær drift før skatt på 3,4 mrd. kroner i 2003, mot minus 1,2 mrd. kroner i 2002. Som for øvrige selskaper bidro økning i netto finansinntekter til bedring i resultatet. Konsernenes tekniske resultat var svakt positivt på 5 mill. kroner, mot minus 276 mill. kroner i fjor. Økte premieinntekter ga bedring i combined ratio.

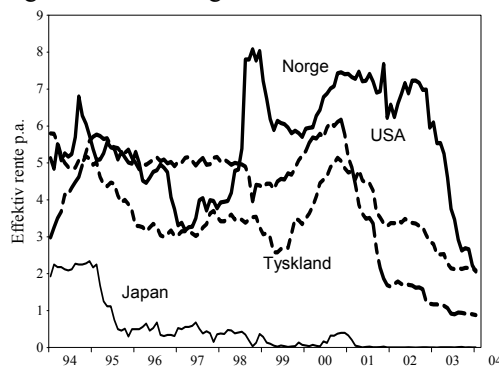
Aksjeandelen i de tre største skadeforsikringskonsernene utgjorde 6,4 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av 2003, en økning på 2,6 prosentpoeng sammenlignet med utgangen av 2002. Andelen sertifikater og obligasjoner holdt som omløpsmidler utgjorde 48,6 prosent av forvaltningskapitalen, en økning på 4,5 prosentpoeng sammenlignet med utgangen av fjoråret. Obligasjoner "holdt til forfall" utgjorde 4,5 prosent av forvaltningskapitalen, en nedgang på 6,7 prosentpoeng siste år. Alle konsernene tilfredsstiller minstekravene til forsikringstekniske avsetninger og kapitaldekning ved utgangen av 2003.

Figur 2.1: Aksjeindekser USA, Storbritannia, Norge og Japan. Indeksert (02.01.97=100)

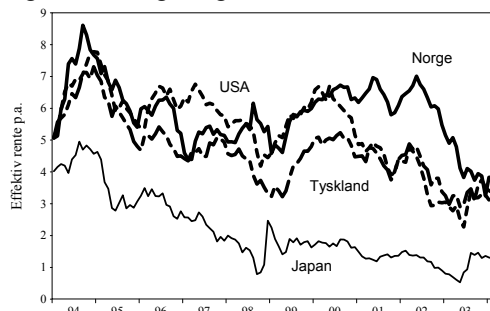
USA pr. 31.01.04
Kilde: EcoWin

Figur 2.2: Kortsiktig rentenivå

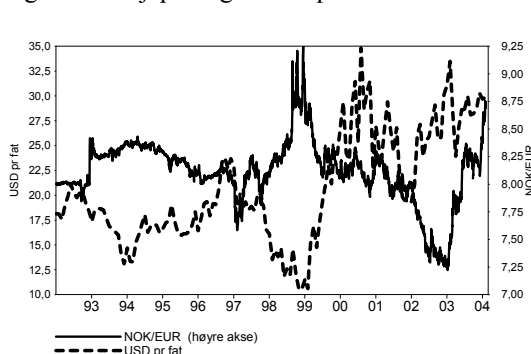
USA pr. 31.01.04
Kilde: EcoWin

Figur 2.3: Langsiktig rentenivå

USA pr. 31.01.04
Kilde: EcoWin

Figur 2.4: Oljepris og kroner pr. euro

Kilde: EcoWin

2. MAKROØKONOMISK BAKGRUNN

Kursene i de internasjonale aksjemarkedene har steget kraftig siden i mars 2003. I 2003 økte verdensindeksen og Oslo Børs med om lag 23 og 48 prosent. I 4. kvartal steg verdensindeksen og Oslo Børs med henholdsvis 11 og 19 prosent. Fra utgangen av 2003 og frem til og med 4. februar har kursene steget med henholdsvis 1 og 8 prosent.

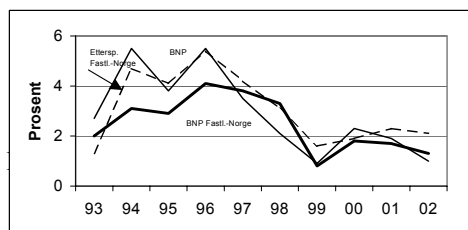
Verdensøkonomien er inne i et konjunktorelt oppsving. Lave renter og store finanspolitiske stimulanser har bidratt til oppgang i USA. Aktiviteten i amerikansk økonomi tok seg kraftig opp i 2. halvår 2003 og vokste med henholdsvis 8,2 og 4 prosent (målt som årlig rate) i 3. og 4. kvartal 2003. Privat konsum er en viktig bidragsyter, til tross for fortsatt svakt arbeidsmarked. Innstramming gjennom flere år har gitt bedriftene muligheter for igjen å investere. Underskuddet i USAs handel med omverden er imidlertid rekordstort og øker fortsatt. Dette har ført til ytterligere press på dollaren. I Eurosonen er den økonomiske veksten fortsatt svak og styrkingen av euroen har en dempende effekt på utviklingen. Privat forbruk utvikler seg svakt på grunn av fortsatt høy arbeidsledighet. Veksten i Kina forsetter i høyt tempo og landet har en sentral rolle som "lokomotiv" for nabostatene. Bedrifter i mange land flytter produksjonen til Kina for å kutte kostnader. Det japanske konjunkturoppsvinget ser ut til å fortsette, drevet av sterk vekst i eksporten til nærområdene i Asia. Svak situasjon på arbeidsmarkedet holder imidlertid konsumet nede.

Den amerikanske sentralbanken og ECB har siden juni 2003 holdt signalrentene uendret på henholdsvis rekordlave 1,0 prosent og 2,0 prosent. Norges Bank har fortsatt å justere ned renten. Styringsrenten ble redusert med hele 4,25 prosentpoeng i løpet av 2003. En nedgang på 0,25 prosentpoeng i desember ble fulgt av ytterligere 0,25 prosentpoeng reduksjon i januar, til 2,0 prosent. Lave norske renter har fortsatt å svekke den norske kronen.

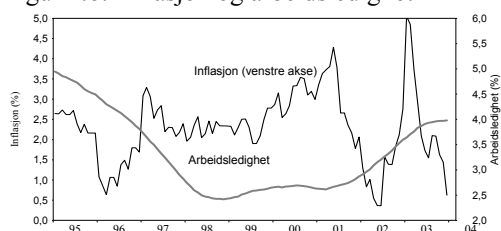
Etter betydelig nedgang i de lange rentene ble bildet noe reversert sommeren 2003 som følge av økt tro på økonomisk oppgang. I 4. kvartal 2003 utviklet de lange rentene seg relativt flatt og de ligger fortsatt på et lavt nivå. Lav inflasjonsfare bidrar til å holde rentene nede. Sentralbankene i Kina og Japan bidrar også til at rentene er lave ved å øke sine beholdninger av amerikanske statsobligasjoner.

Oljeprisen har vært høy lenge, både som følge av at oljeproduksjonen i Irak ikke har økt så raskt som tidligere forventet og at etterspørsel fra bl.a. Kina er høy. Svak dollar reduserer imidlertid oljeprodusentenes kjøpekraft.

Figur 2.5: Vekst i BNP, BNP Fastlands-Norge, og etterspørsel fra Fastlands-Norge. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

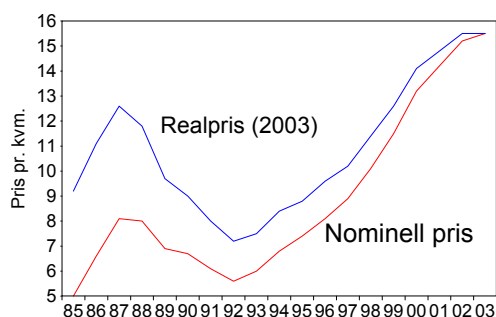

Figur 2.6: Inflasjon og arbeidsledighet

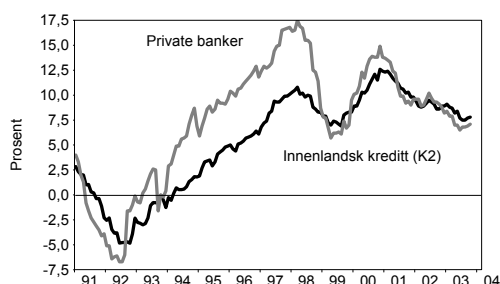
Kilde: Eco Win

Figur 2.7: Pris pr. kvm. (1000 kroner) for brukte boliger. Nominelle og realpriser (2003-priser)

Kilde: NEF/ECON

Figur 2.8: Vekst i innenlandsk kreditt i alt (K2) og fra private banker

Kilde: Norges Bank

Norsk økonomi passerte konjunkturbunnen sommeren 2003. Utviklingen er stimulert av lettelser i pengepolitikken. Omslaget i norsk økonomi er drevet av god vekst i privat forbruk og oljeinvesteringer, mens industriproduksjonen har utviklet seg svakt og bedriftenes investeringer trekker ned. Tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap viser at BNP for Fastlands-Norge og privat konsum steg med henholdsvis 0,8 og 1,0 prosent (ses.korr.) fra 2. kvartal til 3. kvartal i 2003. Veksten i konsumet ser ut til å ha flatet noe ut i 4. kvartal. Varekonsumindikatoren økte med 0,5 prosent (ses.korr m/m) i desember etter et fall på 0,8 prosent (ses.korr m/m) i november. Fra desember 2002 til desember 2003 er det en vekst i varekonsumet på 7,4 prosent. SSB anslår veksten i BNP Fastlands Norge til 0,6 prosent i 2003 og 3,6 prosent i 2004.

De arbeidsledige utgjorde i 4. kvartal 2003 4,2 prosent av arbeidsstyrken, mot 3,7 prosent ett år tidligere. Den registrerte ledigheten gikk sesongkorrigert svakt ned i januar sammenlignet med desember 2003.

Konsumprisindeksen (KPI) steg med 2,5 prosent fra 2002 til 2003. Kraftig økning i elektrisitetsprisen var hovedårsaken. Justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var veksten fra 2002 til 2003 på 1,1 prosent. Prisforløpet på elektrisitet bidro til en 12-månedersvekst i KPI i januar på -1,8 prosent og KPI-JAE økte kun med 0,1 prosent.

I andre halvår av 2003 har boligprisene tatt seg opp igjen. I januar økte prisene betydelig nominelt, men sesongkorrigert var det kun en vekst på 0,2 prosent fra desember 2003 til januar 2004. Fra januar 2003 til januar 2004 var det en økning på 9,6 prosent. ECON har foretatt en metodemessig omlegging av hvordan prisstatistikken beregnes og tallene er ikke sammenlignbare med tidligere nivå tall.

Todelingen i økonomien mellom foretakene og husholdningene gjenspeiler seg også i kredittmarkedet. Husholdningenes kredittvekst har vært høy gjennom flere år og veksten har tiltatt i 4. kvartal. Husholdningene har økt sin 12-månedersvekst fra 10,8 prosent i november til 11,3 prosent i desember. Den økte låneetterspørselen skyldes trolig økt etterspørsel etter boliger. Svak investeringsetterspørsel har ført til avtakende kredittvekst i foretakene og 12-månedersveksten var negativ i både november og desember. Den innenlandske kredittveksten (K2) har også avtatt gjennom 2003. I desember var 12-månedersveksten i innenlandsk kreditt og kreditt til foretakene på henholdsvis 7,4 og -0,8 prosent. Veksten i samlet kreditt (K3), inkludert kreditt fra utlandet, var på 12-månedersbasis 5,1 prosent i november.

3. STRUKTUREN I DET NORSKE FINANSMARKEDET

De vesentligste strukturendringene i 2003:

DnB og Gjensidige NOR fikk 28. november 2003 konsesjon til å fusjonere. Holdingselskapene fusjonerte med virkning fra 4. desember 2003 og skiftet navn til DnB NOR ASA. Bankene fusjonerte 19. januar 2004. Livselskapene Vital og Gjensidige NOR Spareforsikring fusjonerer etter planen i mars 2004. Det var for øvrig kun mindre strukturendringer i annet halvår 2003. DnB overtok Nordlandsbanken i 1. kvartal 2003. Storebrand Bank og Finansbanken fusjonerte i 1. kvartal 2003, og Sandnes Sparebank overtok Acta Bank i 2. kvartal 2003. Fra 1. januar 2004 er Sparebanken Vest helt ute av Sparebank1-gruppen. Banken vil fortsette et distribusjonssamarbeid med Sparebank1-gruppen. Storebrand inngikk i februar 2004 en avtale om salg av eierandelen i If Skadeforsikring til finske Sampo.

Tabellen nedenfor viser strukturen i det norske finansmarkedet ved utgangen av 2003. Store finansgrupper utgjør en betydelig andel av finansmarkedet i Norge. Finansgruppene har en særlig høy markedsandel innen bank og livsforsikring, mens de innen skadeforsikring og finansieringsforetak er mindre dominerende.

Det er et betydelig innslag av utenlandske aktører innen bank og skadeforsikring. Utenlandsk eide skadeselskaper utgjør nær 50 prosent av markedet. Blant bankene utgjør utenlandske datterselskaper og filialer til sammen 27,4 prosent av markedet.

Tabell 3.1 Strukturen det norske finansmarkedet pr. 31.12.2003

	Bank	Fin.foretak*	Livsforsikring	Skadeforsikring
	% av FK	% av FK	% av FK	% av br. premier
Finansgrupper	74,0	23,3	67,9	35,3
Øvrige selskaper	26,0	76,7	32,1	64,7
Total marked**	100,0	100,0	100,0	100,0
herav utenlandsfilialer i Norge	10,7	6,5	0,0	30,8
herav utenlandske datterselskaper	16,7	3,3	5,8	17,0

*Kredittforetak og finansieringsselskaper

**Inkl. utenlandske institusjoners filialer i Norge

3.1 Nærmere om finansgruppene i Norge

Her er det gitt en oversikt over markedsandelene til de største finansgruppene i Norge. Terra-gruppen har tidligere ikke vært med i disse tabellene. Nå inkluderes også finanskonsernet Terra-gruppen AS sammen med sine eierbanker på samme måte som Sparebank 1-gruppen. Det er som allianser disse har størst konkurransemessig betydning gjennom distribusjon av felles produkter. Eierbankene innenfor disse alliansene konkurrerer i noen grad med hverandre, selv om det i beskjedne grad er geografisk overlapping.

De to største finanskonsernene har en klar tyngde av sin virksomhet innen enten bank eller livsforsikring. DnB NOR er et bankdominert konsern, mens Storebrand har en klar hovedvekt av sin virksomhet innen livsforsikring. Finansgruppene hadde ved utgangen av 2003 en samlet forvaltningskapital på 1 837 mrd. kroner som utgjør 64 prosent av total finansiell sektor¹. I tillegg til finansieringsforetakene som inngår i konsernene, hadde DnB NOR og Nordea en eierandel i Eksportfinans (og datterselskapet Kommunekreditt) på noe over hhv. 40 og 20 prosent.

¹ Summen av forvaltningskapital i banker, finansieringsforetak, forvaltningsselskaper for verdipapirfond, livsforsikring og skadeforsikring

Tabell 3.2 Markedsandel for finansgrupper i Norge pr. 31.12.2003 - fordelt på bransjer

%FK	Bank	Fin.foretak	Verdipapirfond	Liv	Skade	Sum konsern*
DnB NOR	40,6	16,2	42,7	33,4	27,8	35,5
Nordea	13,9	6,3	8,6	5,8	0,0	10,6
Sparebank1/Samarb. sparebanker	11,4	0,8	8,3	2,9	4,8	8,0
Storebrand**	1,4	0,0	10,3	25,8	0,6	5,7
Terra-gruppen	6,7	0,1	1,9	0,0	0,5	4,2
Sum finanskonsern	74,0	23,3	71,8	67,9	33,6	64,0
Total marked***	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*Sum konsern er sum av forvaltningskapital i de ulike bransjer og vil avvike fra konsernenes egne konsernregnskap.

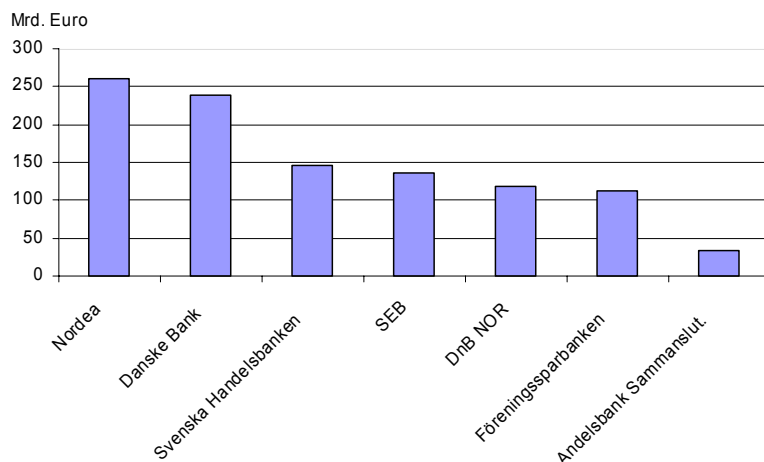
**Storebrand hadde i tillegg en eierandel i If skadeforsikring på 22,5 prosent.

***I sum total marked inngår utenlandske institusjoners filialer i Norge med unntak av livsforsikring. Utenlandske institusjoners grenseoverskridende virksomhet i Norge er ikke inkludert.

Tabell 3.2 viser markedsandeler for finansgruppene innenfor de ulike bransjer, hvor markedsandel er høyest innen bank, verdipapirfond og livsforsikring. I skadeforsikringsmarkedet har Gjensidige NOR Forsikring en markedsandel på 27,8 prosent målt i forvaltningskapital, og er tilknyttet DnB NOR gjennom en omfattende strategisk samarbeidsavtale.

Selv om DnB NOR er et stort finanskonsern i det norske markedet, er det i nordisk sammenheng av mer beskjeden størrelse, jfr. figur 3.1 nedenfor. Ved utgangen av 3. kvartal 2003 var Nordea og Danske Bank de klart største nordiske finanskonsernene med forvaltningskapital på hhv. 260 og 238 mrd. Euro. Til sammenligning var DnB NORs forvaltningskapital 119 mrd. Euro.

Figur 3.1 Forvaltningskapital i de største nordiske finanskonsernene pr. 3. kv. 2003

RESULTATRAPPORTER FOR DE ENKELTE BRANSJER

4. BANKER

I kapittelet presenteres resultatutviklingen for samtlige norske banker. Hoveddelen av kapittelet består av omtale av tre grupper av banker: 1) De tre største bankene, dvs. Den norske Bank (Nordlandsbanken er med som heleiet datterselskap), Gjensidige NOR Sparebank² og Nordea Bank Norge, 2) De øvrige sparebankene, 3) De øvrige forretningsbankene. For forretningsbanker brukes data fra alle banker som er norske juridiske enheter, dvs. at utenlandsk eide datterbanker tas med. Tallene er foreløpige, og gjelder morbank om ikke annet er angitt.

Resultat

Norske banker (15 forretningsbanker og 128 sparebanker) hadde en betydelig bedring av resultatene i forhold til året før, særlig som følge av den positive utviklingen på verdipapirmarkedene. Som følge av den sterke rentenedgangen gjennom 2003 opplevde bankene press på rentemarginene, noe som bidro til en nedgang i netto renteinntekter. Utlånstapene var relativt høye, særlig i første halvår, men for året sett under ett var de likevel lavere enn i 2002. Særlig i fjerde kvartal gjorde bankene bare moderate tapsavsetninger.

Tabell 4.1 Resultat for samtlige norske banker

	2003		2002		4. Kvartal 03		4. kvartal 02	
	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK
Netto rente	30 501	1,98	31 101	2,19	7 374	1,86	8 230	2,25
Andre inntekter	13 785	0,90	9 698	0,68	4 961	1,25	3 452	0,94
herav kursgevinster	3 267	0,21	1 135	0,08	932	0,24	457	0,13
Andre kostnader	25 452	1,65	25 055	1,76	7 006	1,77	7 022	1,92
herav lønn og admin.kost.	20 464	1,33	19 622	1,38	5 746	1,45	5 432	1,49
Driftsres. før tap	18 834	1,22	15 744	1,11	5 329	1,35	4 660	1,27
Bokførte tap	6 824	0,44	7 560	0,53	1 357	0,34	4 904	1,34
Gev./tap VP lang sikt, Nedskr.	353	0,02	83	0,01	233	0,06	0	0,00
Resultat av ord.drift f.skatt	12 362	0,80	8 267	0,58	4 205	1,06	-243	-0,07
Skatt på res. av ord. drift	2 136	0,14	2 408	0,17	282	0,07	-79	-0,02
Resultat av ord drift e.skatt	10 226	0,66	5 859	0,41	3 923	0,99	-165	-0,05
Egenkapitalavkastning	9,8 %		6,0 %					

Resultat før skatt i samtlige banker var 12,4 mrd. kroner i 2003, en bedring på 4,1 mrd. kroner fra året før. Resultatet tilsvarte 0,80 prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK), en økning fra 0,58 prosent i 2002. Syv forretningsbanker og tre sparebanker hadde regnskapsmessig underskudd i 2003.

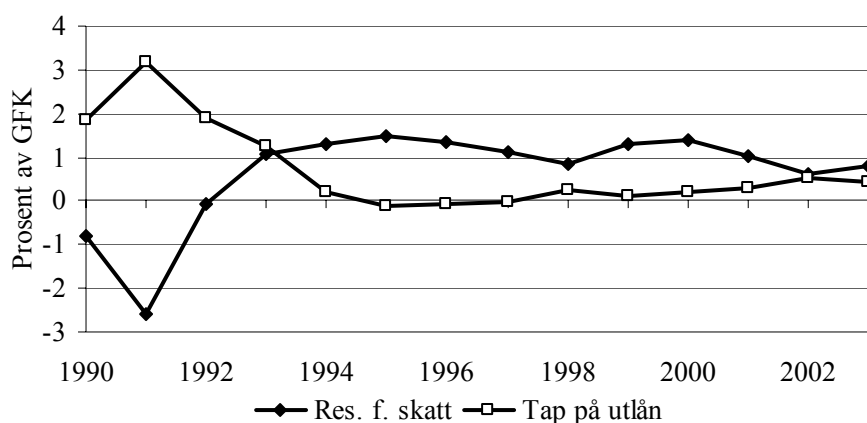
Pressede rentemarginer ga en nedgang i bankenes netto renteinntekter på 2 prosent siste år. I forhold til GFK ga dette en markert reduksjon, fra 2,19 til 1,98 prosent. I fjerde kvartal var alle grupper av banker på et historisk lavt nivå på nettorenten (i forhold til GFK). I motsatt retning trakk en betydelig bedring av bankenes andre inntekter, som var 42 prosent høyere enn i 2002. Det var særlig kursgevinster på verdipapirer og valuta som bidro sterkt, med nær en tredobling fra foregående år. Driftskostnadene i norske banker steg 2 prosent i 2002, mens

² DnB og Gjensidige NOR fusjonerte *bankene* 19. januar 2004, til DnB NOR Bank

det var en nedgang i forhold til GFK fra 1,76 til 1,65 prosent. Driftskostnadene utgjorde 62,0 prosent av driftsinntektene (ekskl. kursgevinster), en forbedring på 1,2 prosentpoeng fra 2002.

Utlånstapene var 10 prosent *lavere* enn året før og tilsvarte 0,57 prosent av brutto utlån til kunder. Om en ser bort fra tapene bankene fikk på Finance Credit i fjerde kvartal 2002 ville det derimot vært en *økning* i tap på om lag 10 prosent siste år. Tapene i 2003 var særlig store for enkelte banker med betydelig eksponering mot fiskeoppdrett. Bankenes tap på utlån var særlig høye i første halvår, mens det var en viss bedring mot slutten av året.

Figur 4.1 Utlånstap og resultat før skatt, samtlige banker, (prosent av GFK)

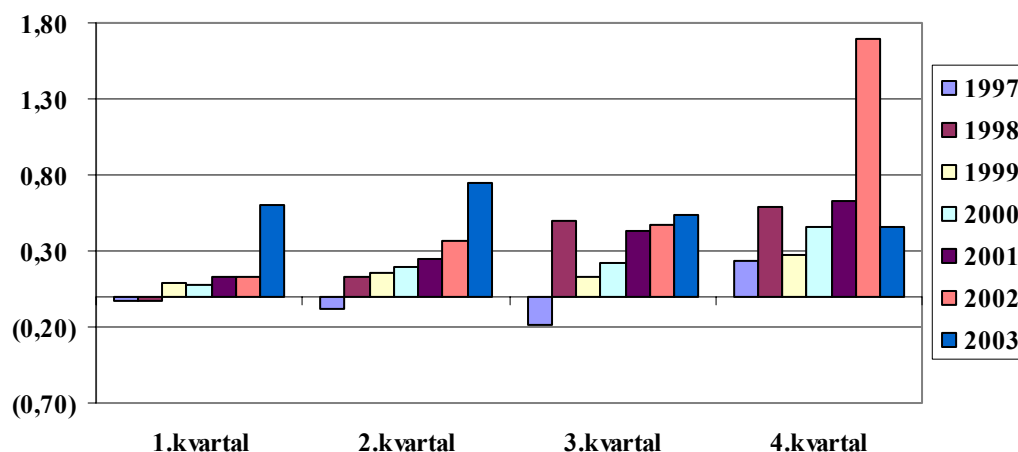
I tabell 4.2 vises resultatutviklingen de siste seks halvår (relativt til GFK). Det fremgår at presset nedover på nettorenten i betydelig grad har blitt motvirket av bedring av driftskostnadene.

Tabell 4.2 Halvårsresultater (før skatt) for samtlige banker

Prosent av GFK	1. halvår 2001	2. halvår 2001	1. halvår 2002	2. halvår 2002	1.halvår 2003	2.halvår 2003
Netto rente	2,13	2,28	2,16	2,22	2,04	1,92
Andre inntekter	0,95	0,98	0,68	0,69	0,76	1,02
herav kursgevinster	0,22	0,11	0,11	0,05	0,21	0,21
Andre kostnader	1,79	1,90	1,72	1,80	1,65	1,65
herav lønn og admin.kost.	1,41	1,48	1,35	1,41	1,32	1,34
Driftsres. før tap	1,29	1,36	1,11	1,10	1,14	1,30
Bokførte tap	0,14	0,41	0,20	0,86	0,52	0,37
Gev./tap VP lang sikt, Nedskrivn.	0,01	-0,03	0,00	0,01	0,02	0,02
Resultat av ord.drift f.skatt	1,16	0,92	0,91	0,26	0,65	0,95

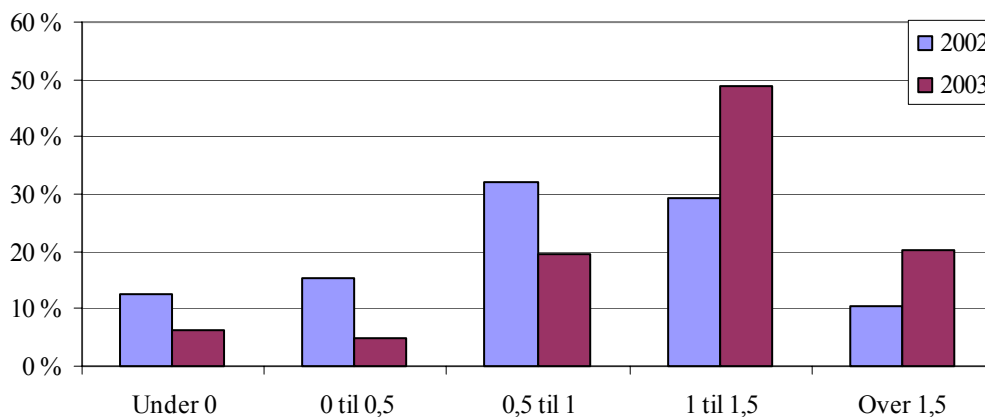
Tap på utlån har hatt en tendens til å være høyere i andre halvår enn i første halvår. Dette illustreres av figur 4.2, hvor de kvartalsvise tapene siden 1997 er fremstilt for samtlige norske banker. For 2003 hadde derimot bankene lavere tap i tredje og fjerde kvartal enn i første og andre kvartal.

Figur 4.2 Kvartalsvise tap på utlån i prosent av brutto utlån til kunder

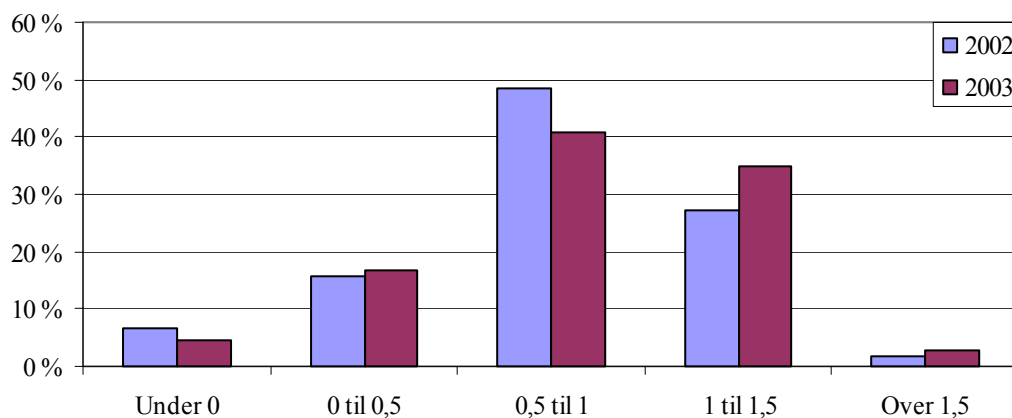
Figur 4.3 og 4.4 viser spredning i resultater før skatt. Figur 4.3 viser at antall banker med resultat høyere enn 1 prosent av GFK har økt klart i forhold til ett år tidligere.

Figur 4.3 Spredningen av bankene etter res. f.skatt i prosent av GFK (vektet med antall)

Om man hensyntar størrelse (jf. figur 4.4) hadde banker med 4,5 prosent av samlet forvaltningskapital underskudd.

Figur 4.4 Spredning av bankene etter res. f.skatt i prosent av GFK (vektet med forv.kap)

Gruppen av de tre største bankene fikk et resultat før skatt på 6,9 mrd. kroner, en bedring på 18 prosent i forhold til i 2002. Lave skattekostnader bidro også til at egenkapitalavkastningen etter skatt ble forbedret fra 8,1 til 11,4 prosent.

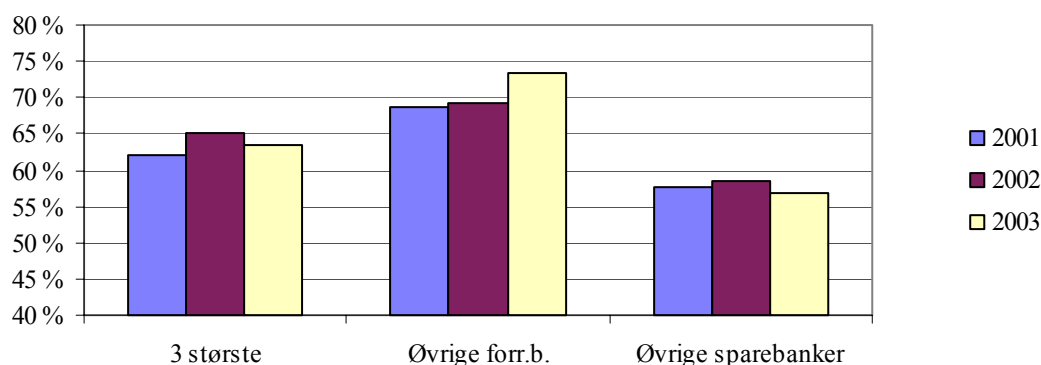
Netto renteinntekter for disse bankene var markert lavere enn i 2002, noe som ga en nedgang i forhold til GFK fra 1,99 til 1,76 prosent. Nedgangen skyldes pressede innskuddsmarginer, og i noe grad økt volum av nullstilte lån. Andre inntekter var bedret med 21 prosent, og det var særlig utbytte på verdipapirer som bidro positivt. Kursgevinster på aksjer og rentepapirer utviklet seg også positivt i 2003, blant annet som følge av det synkende rentenivået.

Tabell 4.3 Resultat i gruppen av de største bankene

	2003		2002		4. Kvartal 03		4. kvartal 02	
	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK
Netto rente	16 274	1,76	16 960	1,99	3 835	1,62	4 419	2,04
Andre inntekter	8 869	0,96	7 346	0,86	3 377	1,43	2 721	1,26
herav kursgevinster	2 287	0,25	1 820	0,21	550	0,23	595	0,27
Andre kostnader	14 522	1,57	14 633	1,72	3 906	1,65	4 100	1,89
herav lønn og admin.kost.	11 938	1,29	11 530	1,36	3 306	1,40	3 134	1,45
Driftsres. før tap	10 620	1,15	9 673	1,14	3 306	1,40	3 039	1,40
Bokførte tap	4 121	0,44	3 898	0,46	708	0,30	2 960	1,37
Gev./tap VP lang sikt, Nedskr.	401	0,04	38	0,00	211	0,09	99	0,05
Resultat av ord.drift f.skatt	6 900	0,74	5 813	0,68	2 810	1,19	178	0,08
Skatt på res. av ord. drift	776	0,08	1 683	0,20	-37	-0,02	88	0,04
Resultat av ord drift e.skatt	6 124	0,66	4 131	0,49	2 846	1,20	91	0,04
Egenkapitalavkastning	11,4 %		8,1 %					
Forvaltningskapital (Mrd.kr.)	938		872					
... og andel av norske banker	60 %		60 %					

De største bankene reduserte driftskostnadene med 1 prosent fra 2002 til 2003. I forhold til GFK innebar dette en markert nedgang, fra 1,72 til 1,57 prosent. Lønnskostnadene steg med 8 prosent, mens administrasjonskostnader ble redusert med 3 prosent. Gruppens kostnad/inntektsforhold sank fra 65,1 til 63,5 prosent.

Figur 4.5 Utvikling i kostnadsprosent (ekskl. kursgevinster)

Samlede tap på utlån for gruppen av de tre største bankene var 6 prosent høyere enn året før, og tilsvarte 0,61 prosent av brutto utlån til kunder. Tapene var særlig høye i første halvår.

De øvrige sparebankene (127 banker) fikk et resultat før skatt på 5,1 mrd. kroner, en dobling fra året før. I forhold til GFK ga dette en forbedring fra 0,58 til 1,08 prosent. Egenkapitalavkastningen for sparebankene steg fra 4,6 til 9,7 prosent.

Tabell 4.4 Resultat for gruppen av de øvrige sparebankene

	2003		2002		4. Kvartal 03		4. kvartal 02	
	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK
Netto rente	11 947	2,54	11 670	2,71	2 998	2,48	3 216	2,89
Andre inntekter	3 476	0,74	1 189	0,28	1 036	0,86	354	0,32
herav kursgevinster	825	0,18	-676	-0,16	332	0,27	-126	-0,11
Andre kostnader	8 314	1,77	7 903	1,83	2 330	1,93	2 228	2,00
herav lønn og admin.kost.	6 582	1,40	6 171	1,43	1 890	1,56	1 749	1,57
Driftsres. før tap	7 109	1,51	4 956	1,15	1 704	1,41	1 342	1,21
Bokførte tap	2 035	0,43	2 268	0,53	542	0,45	1 187	1,07
Gev./tap VP lang sikt, Nedskr.	-10	0,00	-172	-0,04	23	0,02	-175	-0,16
Resultat av ord.drift f.skatt	5 064	1,08	2 516	0,58	1 185	0,98	-19	-0,02
Skatt på res. av ord. drift	1 278	0,27	851	0,20	255	0,21	5	0,00
Resultat av ord drift e.skatt	3 786	0,81	1 665	0,39	930	0,77	-24	-0,02
Egenkapitalavkastning	9,7 %		4,6 %					
Forvaltningskapital (Mrd.kr.)	486		448					
... og andel av norske banker	31 %		31 %					

Sparebankene har en relativt høy del av balansen som tradisjonelle utlån og innskudd, noe som bidrar til at netto renteinntekter i forhold til GFK ligger høyere enn for de to andre gruppene banker. Også sparebankene så en betydelig reduksjon av nettorenten i 2003, fra 2,71 til 2,54 prosent.

Andre inntekter var nær tre ganger høyere enn året før, i stor grad som følge av bedringen i verdipapirmarkedene. I 2002 hadde bankene betydelige kurstap på aksjer, samtidig som eierbankene i Sparebank 1 Gruppen var preget av underskuddet i denne. I 2003 viste netto kursgevinster både på aksjer og på rentepapirer markert bedring. Netto provisjonsinntekter var 13 prosent høyere enn året før. Sparebankenes driftskostnader var 5 prosent høyere enn i 2002, noe som ga en reduksjon i forhold til GFK fra 1,83 til 1,77 prosent.

Kostnad/inntektsforholdet var det laveste av de tre gruppene, med en reduksjon fra 58,4 til 57,0 prosent. Tap på utlån var 10 prosent lavere enn i 2002, og tilsvarte 0,47 prosent av brutto utlån til kunder.

De øvrige forretningsbankene (13 banker) viste en bedring mot slutten av året, men hadde likevel et svakt resultat. Samlet resultat før skatt svarte til 0,28 prosent av GFK, mens egenkapitalavkastningen var 2,8 prosent. Fjerde kvartal isolert ga et resultat før skatt på 0,58 prosent av GFK. Syv av bankene fikk et negativt resultat i 2003.

Netto renteinntekter har vært under press for denne gruppen banker, både på grunn av økt omfang av problemengasjementer og som følge av enkelte bankers fundingproblemer. Relativt høye renter på innskudd bidro til å senke nettorenten ytterligere fra 1,63 prosent av GFK i første halvår til 1,54 prosent i andre halvår. For året som helhet var nettorenten 1,58 prosent. Andre inntekter var 24 prosent høyere enn året før, for en stor del forårsaket av høyere kursgevinster.

Tabell 4.5 Resultat for gruppen av de øvrige forretningsbankene

	2003		2002		4. Kvartal 03		4. kvartal 02	
	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK
Netto rente	2 280	1,58	2 472	1,78	541	1,49	595	1,66
Andre inntekter	1 440	1,00	1 163	0,84	548	1,51	377	1,05
herav kursgevinster	154	0,11	-8	-0,01	50	0,14	-12	-0,03
Andre kostnader	2 616	1,82	2 519	1,81	770	2,12	694	1,94
herav lønn og admin.kost.	1 943	1,35	1 921	1,38	550	1,52	549	1,54
Driftsres. før tap	1 104	0,77	1 115	0,80	319	0,88	279	0,78
Bokførte tap	668	0,46	1 394	1,00	107	0,30	757	2,11
Gev./tap VP lang sikt, Nedskr.	-38	-0,03	217	0,16	-1	0,00	76	0,21
Resultat av ord.drift f.skatt	398	0,28	-62	-0,04	210	0,58	-402	-1,12
Skatt på res. av ord. drift	82	0,06	-125	-0,09	63	0,17	-171	-0,48
Resultat av ord drift e.skatt	316	0,22	63	0,05	147	0,41	-231	-0,65
Egenkapitalavkastning	2,8 %		0,6 %					
Forvaltningskapital (Mrd.kr.)	143		141					
... og andel av norske banker	9 %		10 %					

Driftskostnadene for gruppen var 4 prosent høyere enn i 2002, og nær uendret i forhold til GFK. Kostnad/inntektsforholdet steg fra 69,2 til 73,4 prosent. Dette var både det høyeste nivået blant de ulike gruppene av banker, og den sterkeste økningen. Forretningsbankenes utlånstap var mer enn halvert fra året før, noe som i stor grad forklares av tapene på Finance Credit i fjerde kvartal 2002. Gruppen hadde likevel høyere tap enn de to andre grupper av banker, med 0,73 prosent av brutto utlån.

Balansen

Norske bankers brutto utlån til kunder var 7,0 prosent høyere enn ett år tidligere. Veksten var dermed stabil fra utløpet av tredje kvartal. Utlån utgjorde 76 prosent av bankenes forvaltningskapital. Bankenes tapsavsetninger var redusert med 2 prosent siste år, mens det var en reduksjon på 8 prosent i fjerde kvartal isolert. Totale tapsavsetninger tilsvarte 1,8 prosent av brutto utlån, mot 1,9 prosent ett år tidligere.

Tabell 4.6 Balansestørrelser for norske banker

31.12.03	Mill.kr.	vekst i %
Forvaltningskapital	1 567 210	7,2
Brutto utlån til kunder	1 198 406	7,0
Tapsavsetninger	21 057	-2,5
herav spesifiserte tapsavs.	11 683	-4,6
herav uspesifiserte tapsavs.	9 375	0,3
Innskudd fra kunder	815 613	2,9
Gjeld ved utst. av verdipapirer	356 929	20,0
Netto nullstilte lån	9 428	50,1
Netto misligholdte lån	13 934	-1,7
	31.12.03	31.12.02
Tapsavs. i % av brutto utlån	1,8	1,9
Uspes. tapsavs. i % av br. utlån	0,8	0,8
Net. nullstilte lån i % av n. utlån	0,8	0,6
Net. misligh. lån i % av n. utlån	1,2	1,3

Det lave rentenivået har bidratt til å redusere veksten i innskudd mot slutten av året. Ved utløpet av tredje kvartal var årsveksten 6,6 prosent, mens den ved årsskiftet var sunket til 2,9 prosent. Som følge av dette hadde bankenes innskuddsdekning av brutto utlån gått ned fra 70,8 til 68,1 prosent siste år. Brutto misligholdte lån var 5 prosent lavere enn ved utløpet av 2002, og var redusert fra 2,0 til 1,7 prosent av brutto utlån til kunder. I siste kvartal isolert ble misligholdsvolumet redusert med nær 17 prosent. Omfanget av nullstilte lån (brutto) var 25 prosent høyere enn for ett år tilbake, mens det i fjerde kvartal var en reduksjon på 10 prosent. Årsaken til at netto nullstilte steg kraftigere enn bruttoøkningen er at bankene bare hadde økt de spesifiserte tapsavsetningene på nullstilte lån med 9 prosent.

Gruppen av de største bankene hadde en utlånsvekst siste tolv måneder på 7,5 prosent mot 6,9 prosent ett kvartal tidligere. Bankenes tapsavsetninger var nær uendret fra året før. Tapsavsetningene utgjorde 1,6 prosent av brutto utlån til kunder, ned 0,2 prosentpoeng siste 12 måneder.

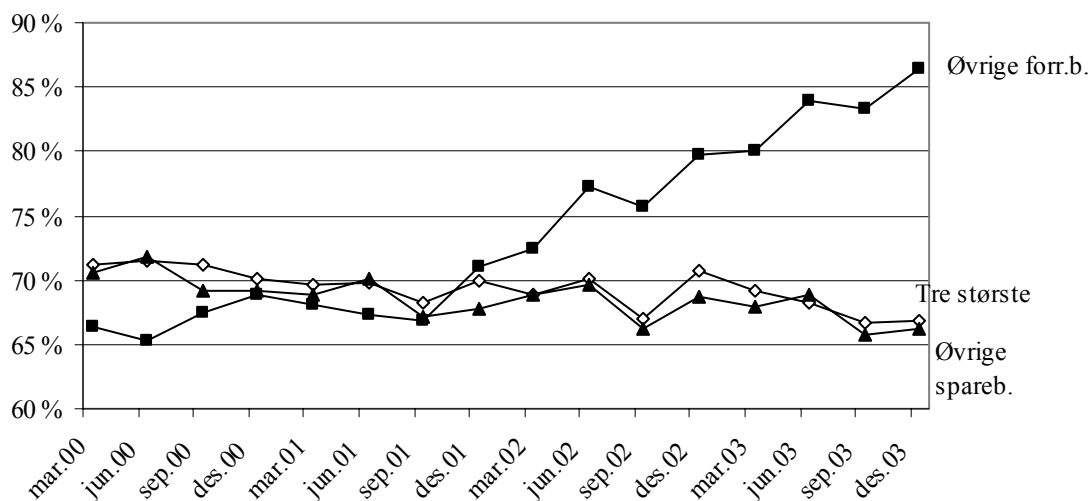
Tabell 4.7 Balansestørrelser for grupper av banker

31.12.03 Tall i mill.kroner	Tre største banker		Øvrige spareb.		Øvrige forr.b.	
	Mill.kr.	vekst i %	Mill.kr.	vekst i %	Mill.kr.	vekst i %
Forvaltningskapital	938 203	7,6	485 919	8,4	143 088	1,4
Brutto utlån til kunder	673 076	7,5	433 929	9,1	91 401	-5,0
Tapsavsetninger	10 909	-0,6	7 144	-0,4	3 004	-12,9
herav spesifiserte tapsavs.	6 089	-0,2	3 413	-4,2	2 181	-15,5
herav uspesifiserte tapsavs.	4 820	-0,9	3 731	3,3	823	-5,5
Innskudd fra kunder	449 383	1,5	287 304	5,2	78 926	2,4
Gjeld ved utst. av verdipapirer	213 890	25,4	114 711	20,3	28 327	-9,8
Netto nullstilte lån	5 068	81,0	2 839	32,9	1 520	13,1
Netto misligholdte lån	7 332	4,9	4 186	-12,4	2 417	0,7
	31.12.03	31.12.02	31.12.03	31.12.02	31.12.03	31.12.02
Tapsavs. i % av brutto utlån	1,6	1,8	1,6	1,8	3,3	3,6
Uspes. tapsavs. i % av br. utlån	0,7	0,8	0,9	1,0	0,9	0,9
Net. nullstilte lån i % av n. utlån	0,8	0,5	0,7	0,5	1,7	1,4
Net. misligh. lån i % av n. utlån	1,1	1,1	1,0	1,2	2,7	2,6

Innskuddsveksten i de største bankene var betydelig lavere enn utlånsveksten siste år, kun 1,5 prosent. Innskuddsdekningen av utlån ble dermed redusert med nær 4 prosentpoeng til 66,8 prosent. Bankenes netto misligholdte lån var 5 prosent høyere enn 12 måneder tidligere. Brutto mislighold gikk i denne perioden opp med 2 prosent, mens det fra tredje til fjerde kvartal var en *nedgang* på 12 prosent. Mislighold i forhold til utlånsvolum var på et moderat nivå. Både mislighold på næringslån og på personlån var stabilt siste år, på hhv. 3,0 og 0,8 prosent av brutto utlån.

De øvrige sparebankene hadde den høyeste utlånsveksten i 2003, med 9,1 prosent. Totale tapsavsetninger var nær uendret i samme periode, og utgjorde 1,6 prosent av utlån (mot 1,8 prosent ett år tidligere). Sparebankene hadde den høyeste innskuddsveksten siste år, med 5,2 prosent. Dette var nær tre prosentpoeng lavere enn ved utløpet av tredje kvartal. Innskuddsdekningen av utlån til kunder var redusert med 2,5 prosentpoeng siste år, til 66,2 prosent. Dette var det laveste nivået av de ulike gruppene. Brutto misligholdte engasjementer var 3 prosent lavere enn ett år tidligere, og utgjorde 1,40 prosent av utlån til kunder, mens netto mislighold var redusert med 12 prosent. Netto nullstilte lån var 33 prosent høyere enn ved utgangen av 2002.

Figur 4.6 Utviklingen i innskuddsdekning 2000-2003

De øvrige forretningsbankene reduserte brutto utlån til kunder med 5,0 prosent siste år. Forretningsbankenes tapsavsetninger var 13 prosent lavere enn ved foregående årsskifte, med særlig markert reduksjon av de spesifiserte tapsavsetningene. Innskuddsveksten var 2,4 prosent siste år. Innskuddsdekningen av utlån var med det økt fra 80,0 til 86,4 prosent. Dette var betydelig høyere enn de to andre gruppene, jf. figur 4.6. Enkelte forretningsbanker har operert med høye innskuddsrenter, med derpå følgende høy innskuddsvekst.

Omfanget av netto misligholdte engasjementer har vært nokså stabilt i forhold til situasjonen tolv måneder tidligere, og utgjorde 2,7 prosent av utlån. Ser en på mislighold før tapsavsetninger var det en reduksjon på 13 prosent siste år. Netto nullstilte lån var 13 prosent høyere enn ett år tidligere.

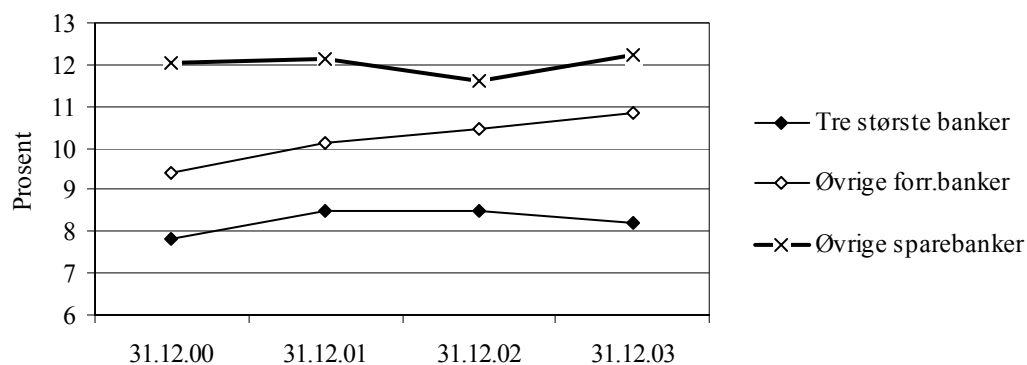
Soliditet

Total kapitaldekning for samtlige banker var 12,4 prosent ved utgangen av 2003³. Dette var 0,2 prosentpoeng høyere enn ett år tidligere. Kjernekapitaldekningen var i samme periode økt med 0,1 prosentpoeng, til 9,7 prosent.

Gruppen av de største bankene hadde en kjernekapitaldekning på 8,2 prosent, mot 8,5 prosent ved utgangen av 2002. Total kapitaldekning var stabil på 11,2 prosent.

³ Kapitaldekningstallene pr. 31.12.2003 er veldig foreløpige, da endelige overskuddsdisposisjoner ikke er foretatt i alle banker

Figur 4.7 Utvikling i kjernekapitaldekning

Gruppen av de øvrige forretningsbankene har økt kjernekapitaldekningen fra 10,5 til 10,9 prosent siste år. Total kapitaldekning viste like stor økning, til 14,8 prosent.

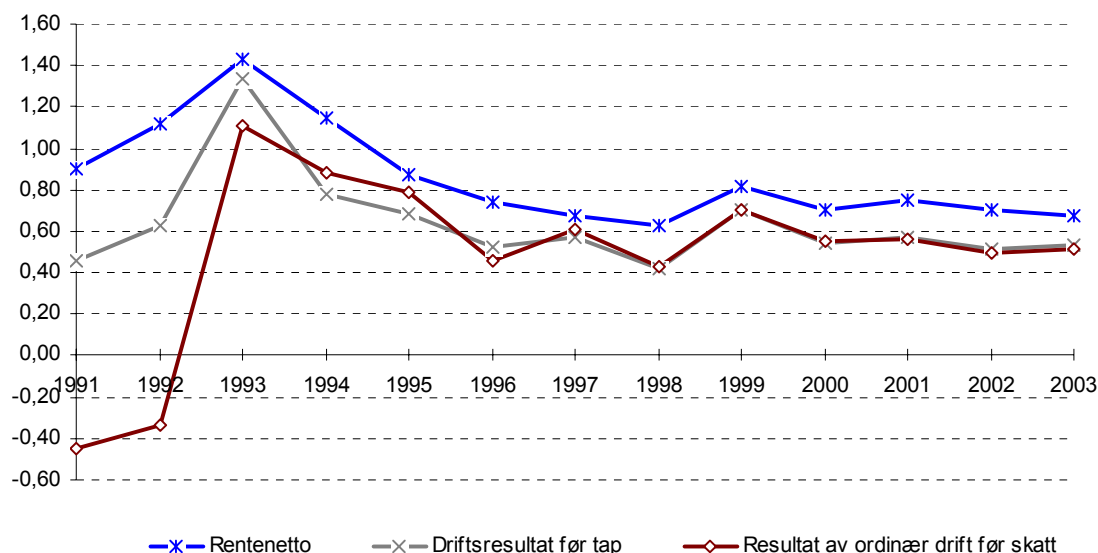
De øvrige sparebankenes kjernekapitaldekning var 12,3 prosent ved årsskiftet, en økning på 0,7 prosent siste år. Total kapitaldekning økte fra 13,5 til 14,1 prosent i samme periode.

5. FINANSIERINGSFORETAK

5.1 Kredittforetak

Foreløpige resultat- og balansetall for 2003 omfatter alle norske kredittforetak. Tallene for 2002 gjelder de samme 10 selskapene.

Figur 5.1.1 Resultatutvikling i prosent av GFK

Resultat

Nettorenten er redusert med 0,03 prosentpoeng sammenlignet med 2002. Isolert sett er nettorenten marginalt lavere enn foregående kvartal. Kredittforetakene hadde netto kursgevinster på verdipapirer på 31 mill. kroner i 2003, mot netto kurstap på 85 mill. kroner i samme periode året før.

Tabell 5.1.1 Resultatposter

	2003		2002	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	1 958	0,67	1 786	0,70
Andre inntekter	1	0,00	-106	-0,04
herav kursgevinster	31	0,01	-85	-0,03
Andre kostnader	396	0,14	374	0,15
herav lønn og adm.kost.	328	0,11	304	0,12
Driftsres. før tap	1 563	0,53	1 306	0,51
Bokførte tap	49	0,02	35	0,01
Resultat ord. drift	1 514	0,51	1 271	0,50
<i>EK-avkastning*</i>		9,4 %		8,0 %

*Resultat ord. drift e. skatt i % av gj.sn. egenkapital

De bokførte tapene var på 49 mill. kroner i 2003, mot 35 mill. kroner året før. Tapene er fortsatt så små at de i liten grad påvirker resultatutviklingen. Resultat av ordinær drift var på 1 514 mill. kroner som utgjorde 0,51 prosent av GFK. Målt i prosent av GFK var resultatet 0,01 prosentpoeng bedre enn i 2002.

Balanse

Kredittforetakenes utlån til kunder økte med 15,0 prosent siste 12 måneder. Ved utgangen av forrige kvartal var årsveksten 16,1 prosent. Nivået på misligholdte lån er fortsatt lavt i kredittforetakene.

Tabell 5.1.2 Balanseposter (prosent og mill. kroner)

	31.12.2003	% vekst	31.12.2002
Forvaltningskapital	315 245	15,4	273 271
Brutto utlån til kunder	213 048	15,0	185 289
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	198 735	13,5	175 141
Netto nullstilte lån	596	100,7	297
i prosent av brutto utlån	0,28		0,16
Netto misligholdte lån	475	-14,9	558
i prosent av brutto utlån	0,22		0,30
Tapsavsetninger	306	13,8	269
i prosent av brutto utlån	0,14		0,15

Kapitaldekning

Kredittforetakene hadde en kjernekapitaldekning på 9,7 prosent, en nedgang på 0,7 prosentpoeng fra 2002. Selskapene har ikke gjennomført alle årsoppgjørdisposisjonene for 2003. Utlånsveksten det siste året har gitt en økning i beregningsgrunnlaget på 11,3 prosent.

Tabell 5.1.3 Kapitaldekningstall (prosent og mill. kr) for kredittforetakene totalt

	31.12.2003*	31.12.2002
Kjernekapitalprosent	9,7	10,4
Kapitaldekningsprosent	12,2	12,7
Kjernekapital	12 421	11 990
Tilleggskapital	3 233	2 699
Netto ansvarlig kapital	15 635	14 670
Beregningsgrunnlag	128 362	115 371

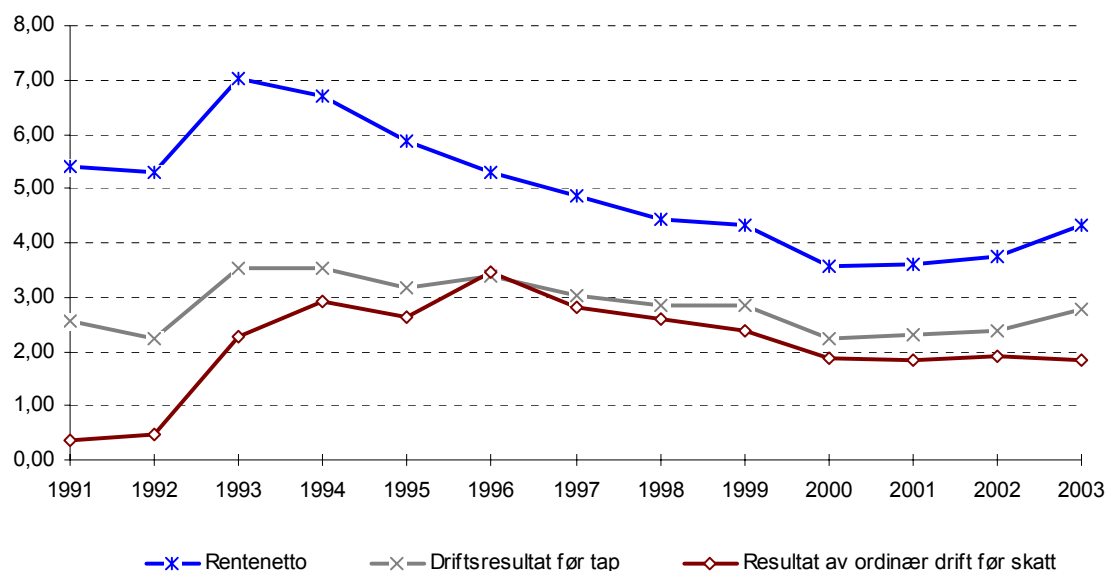
**foreløpige tall fra kapitaldekningsoppgaven (rapport 800)*

Kjernekapitaldekningen ble redusert for halvparten av de 10 kredittforetakene sammenlignet med 2002.

5.2 Finansieringsselskaper

Markedet for finansieringsselskaper er sammensatt, og selskapene opererer på forskjellige områder og med ulik virksomhetsprofil. Foreløpige resultat- og balansetall ved utgangen av 2003 omfatter 18 av 31 norske finansieringsselskaper. Disse 18 selskapene har ca. 95 prosent av forvaltningskapitalen for de norske selskapene. Tallene for 2002 gjelder de samme selskapene. De utenlandske filialene i Norge er ikke med i utvalget, men gis en kort omtale avslutningsvis.

Figur 5.2.1 Resultatutvikling i prosent av GFK

Resultat

Finansieringsselskapenes netto renteinntekter økte med 29 prosent i 2003. Nettorenten utgjorde 4,33 prosent av GFK og økte med 0,57 prosentpoeng fra 2002. Rentenedgangen i 2003 gav lavere fundingkostnader for selskapene og har bidratt til økningen i netto renteinntekter. Isolert sett viser nettorenten en nedgang fra forrige kvartal, etter at den økte kraftig fra 2. til 3. kvartal. Målt i prosent av GFK var det en klar nedgang i netto provisjonsinntekter fra 2002, som bidrar til nedgangen i andre inntekter.

Tabell 5.2.1 Resultatposter

	2003		2002	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	2 938	4,33	2 275	3,76
Andre inntekter	958	1,41	1 034	1,71
herav kursgevinster	15	0,02	13	0,02
Andre kostnader	2 014	2,96	1 870	3,09
herav lønn og adm.kost.	1 659	2,44	1 556	2,57
Driftsres. før tap	1 882	2,78	1 439	2,38
Bokførte tap	624	0,92	285	0,47
Resultat ord. drift	1 258	1,86	1 154	1,91
<i>EK-avkastning*</i>		<i>14,7 %</i>		<i>14,8 %</i>

* Resultat ord. drift e. skatt i % av gj.sn. egenkapital

Bokførte tap var på 624 mill. kroner (0,92 % av GFK) i 2003, mens de var på 285 mill. kroner (0,47 % av GFK) året før.

Resultat av ordinær drift var på 1 258 mill. kroner, som utgjorde 1,86 prosent av GFK. I 2002 var resultatet 1 154 mill. kroner, som tilsvarte 1,91 prosent av GFK. Uten tilbakeføringer i ett enkeltsekskap i 2002 ville resultatet i 2003 vært noe bedre enn året før.

Balanse

Brutto utlån til kunder økte med 12,1 prosent siste 12 måneder. Ved utgangen av tredje kvartal var årsveksten 13,0 prosent. Netto misligholdte lån økte med 5,0 prosent fra 2002, og utgjorde 1,7 prosent av brutto utlån ved utgangen av 2003. Flere sekskaper har redusert nivået på misligholdte lån.

Tabell 5.2.2 Balanseposter (prosent og mill. kroner)

	31.12.2003	% vekst	31.12.2002
Forvaltningskapital	71 226	11,7	63 743
Brutto utlån til kunder	69 610	12,1	62 097
Innlån og gjeld til kunder	5 804	- 0,5	5 834
Netto nullstilte lån	865	4,4	828
i prosent av brutto utlån	1,24		1,33
Netto misligholdte lån	1 212	5,0	1 155
i prosent av brutto utlån	1,74		1,86
Tapsavsetninger	1 277	17,5	1 086
i prosent av brutto utlån	1,84		1,75

Kapitaldekning

Finansieringsselskaperne hadde en kjernekapitaldekning på 9,3 prosent, en marginal nedgang fra 2002. Alle årsoppgjørdisposisjonene for 2003 er ikke gjennomført. Utlånsveksten det siste året gav en økning i beregningsgrunnlaget på 10,5 prosent.

Tabell 5.2.3 Kapitaldekningstall (prosent og mill. kr) for finansieringsselskaperne totalt

	31.12.2003*	31.12.2002
Kjernekapitalprosent	9,3	9,4
Kapitaldekningsprosent	10,8	10,9
Kjernekapital	6 378	5 812
Tilleggskapital	1 029	976
Netto ansvarlig kapital	7 407	6 788
Beregningsgrunnlag	68 725	62 211

* foreløpige tall fra kapitaldekningsoppgaven (rapport 800)

Av de 18 finansieringsselskaperne som rapporterte foreløpige resultat- og balansetall hadde 9 sekskaper redusert kjernekapitaldekningen sammenlignet med 2002.

Utenlandske filialer i Norge

Det er 21 filialer av utenlandske sekskaper i Norge, og disse har omlag 26 prosent av finansieringsselskaperne totale forvaltningskapital. Foreløpige tall viste en forbedring av resultatet med 0,44 prosentpoeng fra året før. Dette skyldtes i hovedsak en markert økning i netto renteinntekter. Det har også vært en nedgang i tap på utlån sammenlignet med 2002.

Tabell 5.2.4 Resultat- og balanseposter for utenlandske filialer i Norge

	2003		2002	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	1 353	4,88	1 006	3,78
Andre inntekter	210	0,75	238	0,90
herav kursgevinster	-55	-0,20	7	0,03
Andre kostnader	793	2,86	601	2,26
herav lønn og adm.kost.	408	1,47	364	1,37
Driftsres. før tap	770	2,78	643	2,42
Bokførte tap	281	1,01	290	1,09
Resultat ord. drift	490	1,77	353	1,33
	31.12.2003	% vekst	31.12.2002	
Forvaltningskapital	28 021	5,8	26 478	
Brutto utlån kunder	27 162	6,4	25 534	
Misligholdte lån	883	-2,4	905	
i prosent av brutto utlån	3,25		3,54	
Tapsavsetninger	509	0,2	508	
i prosent av brutto utlån	1,88		1,99	

Samlet utlånsvekst for filialene har vært forholdsvis lav det siste året. Netto misligholdte lån viste en nedgang fra 2002 pga. redusert mislighold i ett enkeltsekskap. Misligholdet i utenlandske filialer er gjennomgående høyere enn i norske selskaper.

Forbrukslån

Det siste året er det gjort en kartlegging av et utvalg selskaper som hovedsakelig driver med forbruksfinansiering. Forbrukslån omfatter her både kortbaserte utlån og forbrukslån uten sikkerhet.

Utvalget av selskaper gjennomgått og justert noe sammenlignet med tidligere rapporter. Blant annet er det innhentet separate tall for Cresco. Bankia Bank som hovedsakelig yter forbrukslån er også tatt med, sammen med kortselskapene Europay og Diners.

Tabell 5.2.5 Utviklingen i forbrukslån i et utvalg selskaper*

	2003	2002	2001
Forbrukslån (mill. kr)	20 690	19 381	16 755
Vekst (12 mnd.)	7 %	16 %	27 %
Bokførte tap (mill. kr)	574	511	277
Tap i % av forbrukslån	2,8 %	2,6 %	1,7 %
Nettorente i % av GFK	10,3	8,4	8,2
Resultat ord. drift i % av GFK	5,1	4,0	4,2
Netto misligholdte lån (mill. kr)	1 510	1 338	1 013
Mislighold i % av forbrukslån	7,3 %	6,9 %	6,0 %

*GE Capital Bank, DnB Kort, Enter Card, Ellos Finans, Ikano Finans, Citifinancial Europe, Europay Norway, Diners Club Norge, Bankia Bank og Cresco

Det har vært en høy vekst i mange av disse selskapene de siste årene, men samlet utlånsvekst var avtagende i 2003. Dette kan ha sin årsak i at alternativ finansiering av forbruk er blitt billigere.

Bokførte tap og misligholdte lån for dette utvalget samlet, ligger på et høyere nivå enn for finansieringsselskaper generelt. Netto misligholdte lån utgjorde 7,3 prosent av forbrukslån ved utgangen av 2003, en økning med 0,4 prosentpoeng fra året før. Det er imidlertid stor variasjon mellom de ulike selskapene i utvalget. Selskapene samlet har høy nettorente i forhold til andre selskaper (10,3 prosent av GFK), noe som tilsier at det i prisfastsettelsen av utlånene tas høyde for større kredittrisiko. Resultat av ordinær drift ligger gjennomgående høyere enn for andre selskaper, og utgjorde 5,1 prosent av GFK ved utgangen av året.

Det er 8 finansieringsselskaper i utvalget, og disse hadde ca. 43 prosent av finansieringsselskapenes utlån til lønnstakere og om lag 16 prosent av finansieringsselskapenes totale utlån ved utgangen av året.

6. LIVSFORSIKRINGSSELSKAPER

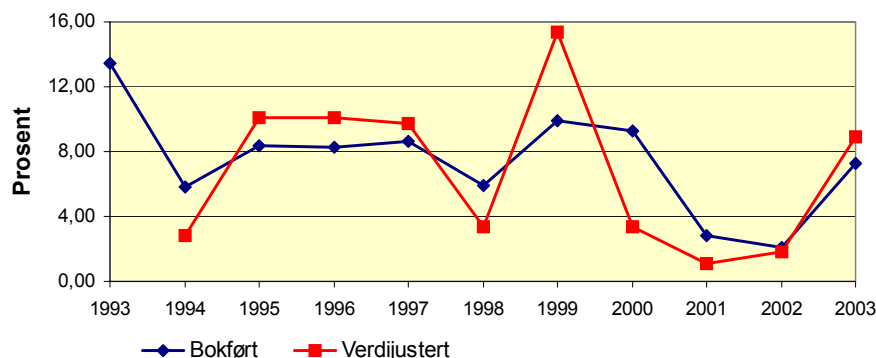
Ved utgangen av 2003 var det syv tradisjonelle livselskaper og seks selskaper med konsesjon til å drive livsforsikring med investeringsvalg. Resultatgjennomgangen nedenfor omfatter samtlige tradisjonelle livselskaper. Livsforsikring med investeringsvalg vil bli omtalt i egne avsnitt.

Resultat

Livselskapenes resultater var i 2003 preget av den sterke oppgangen i aksjemarkedene. Det norske aksjemarkedet, målt ved Oslo Børs hovedindeks (OSEBX), steg siden bunnpunktet 25. februar og til utgangen av 2003 med 74 prosent, og for året som helhet endte indeksen opp 48 prosent. Utviklingen i internasjonale aksjemarkeder var noe flatere, og Morgan Stanleys verdensindeks steg i 2003 med 23 prosent. Norske lange renter falt med 1,2 prosentpoeng, mens tyske og amerikanske lange renter steg med henholdsvis 0,1 og 0,4 prosentpoeng.

Innrapporterte nøkkeltall viser at selskapenes verdijusterte kapitalavkastning for 2003 i gjennomsnitt lå på 8,9 prosent, mot 1,9 prosent i 2002. Bokført kapitalavkastning var på 7,3 prosent, mot 2,1 prosent året før. Figur 6.1 nedenfor viser utviklingen i selskapenes avkastning på finansielle eiendeler fra 1993 til 2003.

Figur 6.1 Utvikling i livselskapenes gjennomsnittlige kapitalavkastning 1993 – 2003

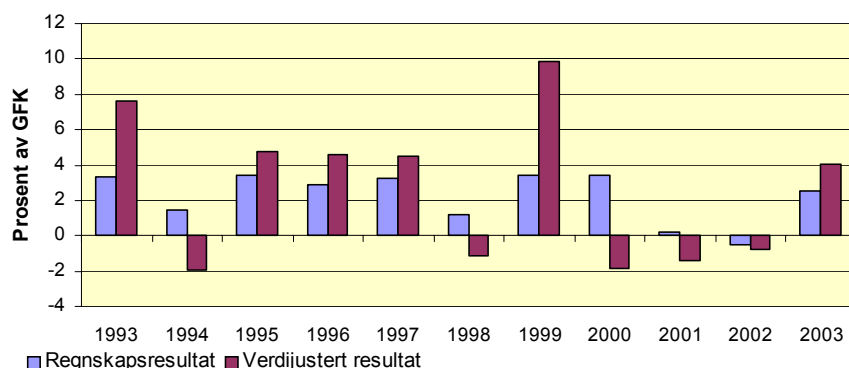

I motsetning til kapitalavkastningen, som kun berører finansregnskapet, inkluderer livselskapenes resultat samtlige inntekts- og kostnadselementer (premieinntekter, erstatninger, pliktige avsetninger m.m.). Alle selskapene rapporterte et overskudd for 2003. Selskapenes resultat før tildeling til kunder og skatt var på 10,9 mrd. kroner, eller 2,5 prosent av selskapenes samlede gjennomsnittlige forvaltningskapital (GFK). Av dette er 4,3 mrd. kroner satt av til nye tilleggsavsetninger, og 3,8 mrd. kroner er foreløpig tildelt kundene. Det bokførte resultatet til betjening av egenkapital og skatt ved ordinær virksomhet ble etter dette 2,8 mrd. kroner. Til sammenligning var resultat før tildeling til kunder og skatt i 2002 på -2,4 mrd. kroner, eller -0,6 prosent av GFK. Seks av de syv livselskapene rapporterte et underskudd for 2002, og selskapene måtte samlet inntektsføre 3,2 mrd. kroner fra tilleggsavsetninger til dekning av renteunderskudd. Selskapenes samlede tilleggsavsetninger var etter dette redusert til 5,4 mrd. kroner.

Dersom man justerer overskuddet (før nye tilleggsavsetninger, tildeling til kunder og skatt) for endringer i kursreguleringsfondet viser det seg at selskapenes samlede verdijusterte resultat for 2003 var på 17,7 mrd. kroner, eller 4,1 prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK). Selskapene har til sammen ført 6,7 mrd. kroner til kursreguleringsfond i regnskapet for 2003, og kursreguleringsfondet utgjorde etter dette 6,9 mrd. kroner ved utgangen av året. Til sammenligning viste selskapenes verdijusterte resultat for 2002 et underskudd på 3,5 mrd. kroner eller -0,8 prosent av GFK. Det svake verdijusterte

resultatet i 2002 skyldtes nedgangen på Oslo Børs og de internasjonale aksjemarkedene. Selskapene inntektsførte til sammen i overkant av én mrd. kroner fra kursreguleringsfondet i regnskapet for 2002, og kursreguleringsfondet utgjorde ved utgangen av året kun 0,2 mrd. kroner.

Figur 6.2 Utviklingen i livselskapenes resultater 1993 – 2003

Premieinntekter

Samlede premieinntekter var i 2003 på 38,8 mrd. kroner, mot 34,7 mrd. kroner året før, hvilket svarer til en økning på 12 prosent. Tallene er korrigert for effekten av flytting av forsikringer som medfører at hele premiereserven føres som premieinntekt i mottagende selskap. Det er imidlertid store variasjoner selskapene i mellom.

Innrapporterte data for overføring av premiereserve til og fra andre livselskaper og pensjonskasser viser at livselskapene i 2003 har hatt en netto fraflytting på 0,6 prosent av livselskapenes samlede GFK, mot en netto tilflytting i 2002 på 0,1 prosent.

Tabell 6.1 Utvalgte resultatposter (annualiserte prosenter)

RESULTAT mill. kr	2003	% av GFK	2002	% av GFK
Premieinntekter	44 988	10,3	42 780	10,5
herav overføring av premiereserve mv. fra andre	6 162	1,4	8 109	2,0
Netto inntekter fra finansielle eiendeler (ekskl. adm. kostnader)	36 580	8,4	7 275	1,8
herav netto gevinst ved realisasjon	5 076	1,2	-11 369	-2,8
Erstatninger	29 550	6,8	27 882	6,8
herav overføring av premiereserve mv. til andre	8 645	2,0	7 756	1,9
Endringer forsikringsmessige avsetninger (inkl. garantert minsteavkastning, ekskl. nye tilleggsavsetninger)	29 329	6,7	23 946	5,8
Forsikringsrelaterte driftskostnader og administrasjonskostnader	4 031	0,9	3 619	0,9
Fra tilleggsavsetninger i forsikringsfondet til dekning av renteundersk.	-21	0,0	-3 212	-0,8
Andre inntekter/kostnader	-989	-0,2	-568	-0,1
Resultat før tildeling til kunder og skatt	10 943	2,5	-2 434	-0,6
Endring i kursreguleringsfond	6 746	1,5	-1 025	-0,3
Verdijustert resultat før tildeling til kunder og skatt	17 689	4,1	-3 459	-0,8
Nye tilleggsavsetninger	4 320	1,0	0	0,0
Midler tilført forsikringkunder	3 789	0,9	35	0,0
Skattekostnad	313	0,1	-545	-0,1
Overskudd	2 522	0,6	-1 924	-0,5

Netto inntekter fra finansielle eiendeler

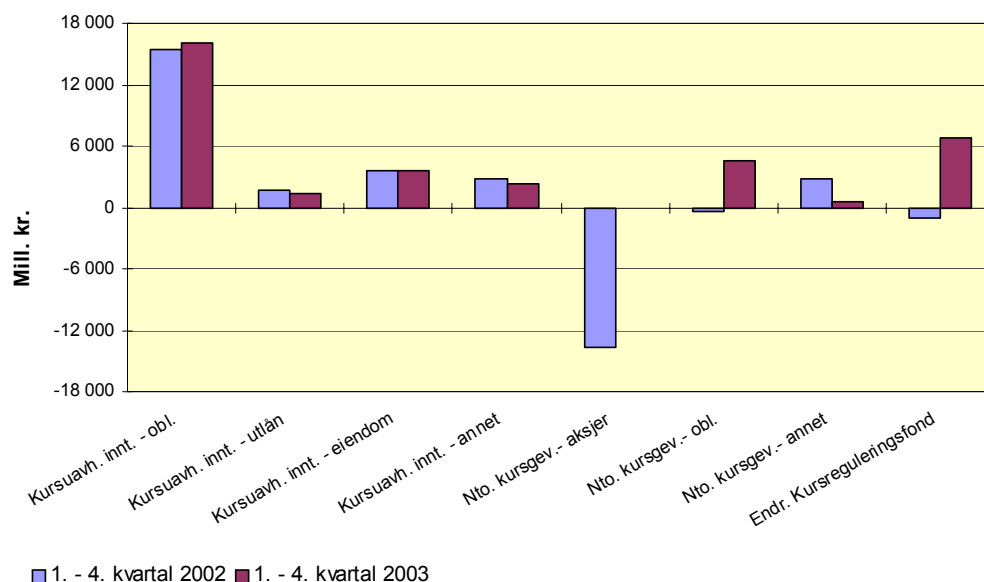
Utviklingen i verdipapirmarkedene i 2003 ga livselskapene en netto inntekt på finansielle eiendeler på 36,6 mrd. kroner, eller 8,4 prosent av selskapenes GFK, mot 7,3 mrd. kroner, eller 1,8 prosent i 2002. Livselskapene har hatt et lite netto tap ved realisasjon av aksjer på 111 mill. kroner i 2003, mot et netto tap på 13,7 mrd. kroner i 2002. Selskapene har videre

hatt en netto gevinst ved realisasjon av obligasjoner på 4,6 mrd. kroner, mot et netto tap på 0,4 mrd. kroner året før.

Livselskapenes finansinntekter kan deles opp i to komponenter; ikke-kursavhengige finansinntekter og kursavhengige finansinntekter. Ikke-kursavhengige finansinntekter består bl.a. av renteinntekter fra livselskapenes sertifikat-, obligasjons- og utlånsportefølje, samt netto leieinntekter fra eiendomsvirksomheten og aksjeutbytte. Kursavhengige finansinntekter kommer hovedsakelig av endring i verdien på livselskapenes beholdning av aksjer, obligasjoner og valutarelaterte instrumenter.

Ser man bort fra inntekter fra foretak i samme konsern eller tilknyttede selskaper, var selskapenes ikke-kursavhengige finansinntekter i 2003 på 23,5 mrd. kroner. Dette er en svak økning fra 2002 da samlede ikke-kursavhengige finansinntekter utgjorde 23,4 mrd. kroner. Ikke-kursavhengige finansinntekter i 2003 utgjorde 42 prosent av selskapenes samlede inntekter fra finansielle eiendeler. De kursuavhengige inntektene skriver seg i hovedsak fra obligasjonsbeholdningen.

Figur 6.3 Sammensetning av netto finansinntekter samt endringer i kursreguleringsfond

Erstatninger

Livselskapene utbetalte erstatninger i 2003 på i alt 30 mrd. kroner, mot 28 mrd. kroner i 2002. Inkludert i disse størrelsene er endringer i erstatningsavsetninger som følge av overføring av premiereserve mv. til andre forsikringsselskaper og pensjonskasser ved flytting av forsikringskontrakter. Livselskapenes erstatninger, eksklusive overføring av premiereserve, var i 2003 på 21 mrd. kroner.

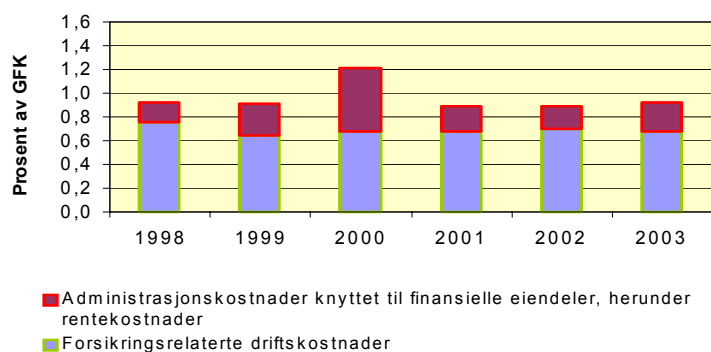
Forsikringsmessige avsetninger

Livselskapenes samlede endringer i de forsikringsmessige avsetninger (inkl. nye tilleggsavsetninger) utgjorde 34 mrd. kroner i 2003, mot 24 mrd. kroner i 2002. Med forsikringsmessige avsetninger menes midler avsatt til dekning av selskapenes forpliktelser, inkludert avsetninger til dekning av tilleggsytelser ut over kontraktsforpliktelsene (forsikringsvirksomhetsloven § 8-2), samt avsetninger til sikkerhetsfond.

Driftskostnader

Livselskapenes samlede driftskostnader utgjorde 4,0 mrd. kroner i 2003, mot 3,6 mrd. kroner i 2002. Driftskostnadene omfatter så vel de forsikringsrelaterte driftskostnader til salg og administrasjon, som administrasjonskostnader tilknyttet finansielle eiendeler. Driftskostnadene som andel av gjennomsnittlig forvaltningskapital har ligget flatt siden 2001.

Figur 6.4 Utviklingen i livselskapenes driftskostnader 1998 – 2003

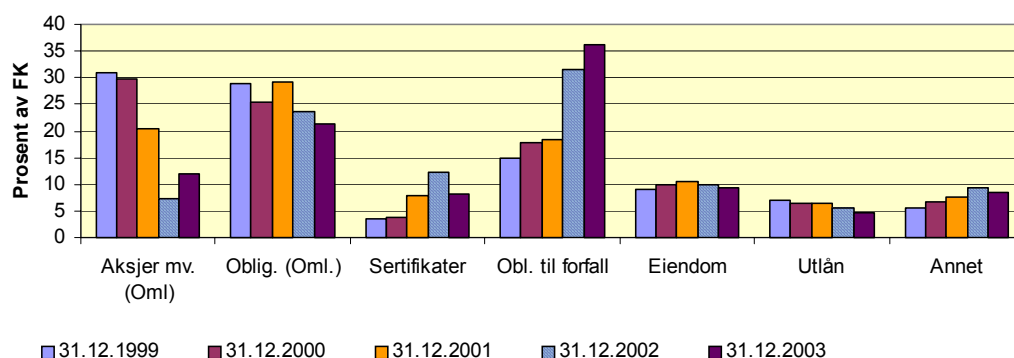

Balanse

Livselskapenes forvaltningskapital utgjorde 459 mrd. kroner ved utgangen av 2003, hvilket svarer til en økning gjennom året på 10,8 prosent.

Utviklingen i sentrale balanseposter er gjengitt i figur 6.5 nedenfor. Selskapenes beholdning av aksjer og andeler holdt som omløpsmidler, har tatt seg noe opp. Investeringene i anleggsobligasjoner regnskapsmessig klassifisert som "hold til forfall" fortsatte å øke i 2003. Investeringer i omløpsobligasjoner og sertifikater har sunket, og andelen ble redusert med i underkant av syv prosentpoeng i løpet av 2003. Økningen i "hold til forfall"-obligasjoner og reduksjonen i aksjer og obligasjoner holdt som omløpsmidler gjennom store deler av perioden har redusert selskapenes markedsrisiko på kort sikt.

Figur 6.5 Utvikling i sentrale balanseposter (i % av FK) fra 2000 til 2003

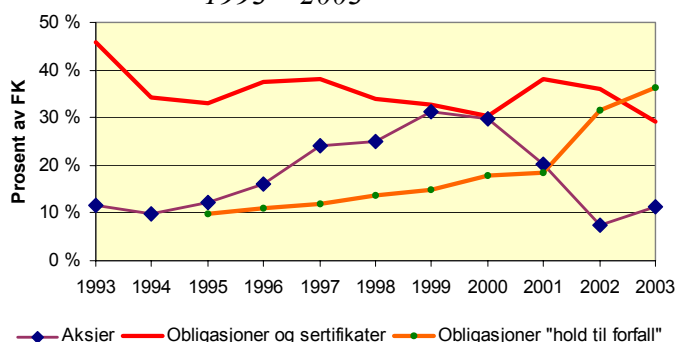

Aksjer, obligasjoner og sertifikater

Ved utgangen av 2001 hadde selskapene i gjennomsnitt en eksponering i aksjemarkedet på 20,3 prosent av forvaltningskapitalen. Utviklingen i aksjemarkedene i 2002 førte til en betydelig reduksjon av selskapenes aksjeandel, og ved utgangen av 2002 lå gjennomsnittet for selskapene på 7,3 prosent av forvaltningskapitalen. Selskapene hadde dermed en særdeles lav aksjeeksponering på et tidspunkt da aksjemarkedet (februar 2003) igjen skjøt fart. Svak risikobærende evne hindret imidlertid selskapene i å investere i aksjemarkedet, og selskapene

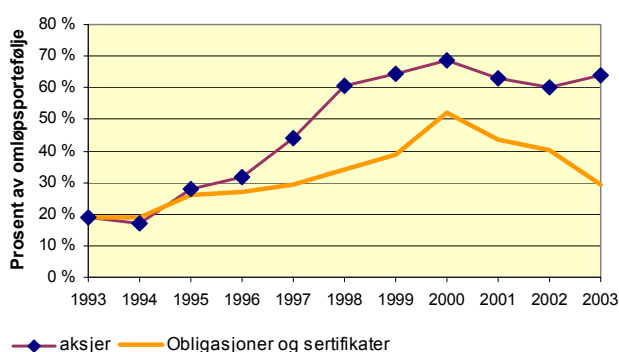
har derfor i mindre grad kunnet dra nytte av oppgangen gjennom 2003. Aksjeoppgangen har likevel ført til en viss økning av selskapenes aksjeandel som ved utgangen av 2003 var på 12 prosent. Figur 6.6 viser utviklingen i selskapenes beholdning av aksjer og obligasjoner/sertifikater (omløpsmidler) i prosent av forvaltningskapitalen i perioden fra 1993 til utgangen av 2003.

Figur 6.6 Utviklingen i livselskapenes beholdning av aksjer og obligasjoner/sertifikater (omløpsmidler), samt obligasjoner klassifisert som "hold til forfall" i perioden 1993 – 2003

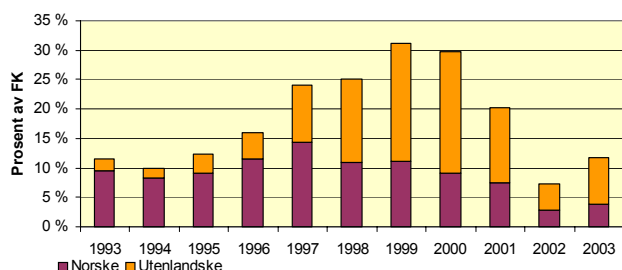

Livselskapene sitter fremdeles med en betydelig andel utenlandske aksjer. Andelen nådde sitt høyeste punkt i 4. kvartal 2000 med 69 prosent av omløpsporteføljen. I 2002 sank andelen til 60 prosent, men i 2003 har andelen igjen steget og er oppe i 67 prosent ved utgangen av året.

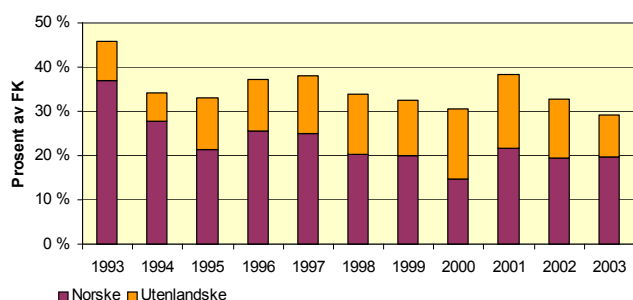
Figur 6.7 Utviklingen i livselskapenes utenlandsandeler av aksjer og obligasjoner/sertifikater(omløpsmidler) i perioden 1993 – 2003

Figur 6.8 Utviklingen i livselskapenes aksjeportefølje (omløp) 1993 til 2003

Figur 6.9 *Utviklingen i livselskapenes beholdning av obligasjoner og sertifikater (omløp) i perioden 1993 til 2003*

Selskapenes andel av obligasjoner klassifisert som ”hold til forfall” økte betydelig gjennom 2002, og har fortsatt å øke i 2003. Selskapene hadde ved utgangen av 2003 en samlet beholdning av obligasjoner holdt til forfall på 166 mrd. kroner, eller 36 prosent av selskapenes samlede forvaltningskapital. Dette er en økning på 42 mrd. kroner eller 6 prosentpoeng fra 2002. Langt den største delen av beholdningen (73 prosent) har forfall etter 2006, og gjennomsnittlig rente på hele porteføljen ligger på 6,0 prosent.

Tabell 6.2 *Beholdning pr. 31.12.2003 av obligasjoner klassifisert som hold til forfall; etter forfallstidspunkt*

	Norske	Utenlandske	Totalt
Forfall i 2004			
Prosent av FK	3,7 %	0,8 %	4,5 %
Gjennomsnittrente ¹⁾	6,8 %	5,6 %	6,5 %
Forfall i 2005			
Prosent av FK	2,4 %	0,6 %	3,0 %
Gjennomsnittrente ¹⁾	6,7 %	6,5 %	6,6 %
Forfall i 2006			
Prosent av FK	1,8 %	0,5 %	2,2 %
Gjennomsnittrente ¹⁾	6,1 %	6,6 %	6,2 %
Forfall etter 2006			
Prosent av FK	20,6 %	5,9 %	26,5 %
Gjennomsnittrente ¹⁾	5,9 %	5,4 %	5,8 %
Sum obligasjoner til forfall			
Prosent av FK	28,4 %	7,8 %	36,2 %
Gjennomsnittrente ¹⁾	6,1 %	5,6 %	6,0 %

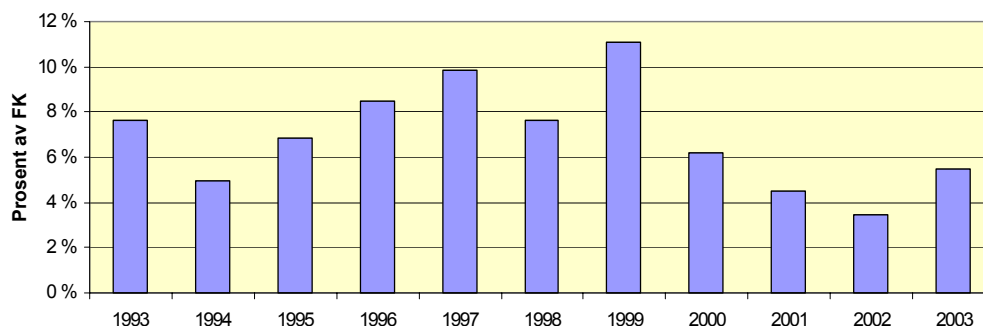
¹⁾ Med gjennomsnittrente menes resultatført renteinntekt (inkl. periodisert over-/underkurs) i prosent av beholdningen med forfall i den aktuelle perioden

Soliditet

Ved utgangen av 2003 hadde livselskapene i gjennomsnitt en kapitaldekning på 15,3 prosent, mot 17,1 prosent ett år tidligere. Samtlige livselskaper tilfredsstilte kapitaldekningskravet på 8 prosent.

Utviklingen i verdipapirmarkedene i 2003 har ført til en viss oppgang i selskapenes samlede bufferkapital. Ved utgangen av året ble bufferkapitalen, bestående av overskytende kjernekapital, tilleggsavsetninger begrenset oppad til ett års rentegaranti og kursreguleringsfond, målt til 25,3 mrd. kroner eller 5,5 prosent av selskapenes forvaltningskapital, mot 14,3 mrd. kroner eller 3,4 prosent ved utgangen av 2002. Figur 6.8 nedenfor viser utviklingen i selskapenes samlede bufferkapital i prosent av forvaltningskapitalen i perioden fra 1993 til 2003.

Figur 6.10 Utviklingen i livselskapenes bufferkapital (% av FK)

På mellomlang sikt står livselskapene overfor utfordringer knyttet til det lave rentenivået. En lav bufferkapital begrenser selskapenes muligheter for aksjeinvesteringer. Dette medfører at selskapenes forsikringsforpliktelser i stor grad må dekkes av avkastningen på selskapenes rentepapirer. Et lavt rentenivå må forventes å resultere i reduserte kursuavhengige inntekter knyttet til selskapenes omløpsobligasjoner, og sannsynligheten for en kursgevinst som følge av ytterligere rentefall vil være sterkt avtagende. Selskapenes gjennomsnittlige durasjon på porteføljen av "hold til forfall"-obligasjoner ligger på ca. 5 år, med en årlig rente på rundt 6 prosent. Selskapene mener derfor å ha en rimelig margin til rentegarantien som ligger i forsikringsforpliktelsene (3,8 prosent i gjennomsnitt), i noe tid fremover.

På lengre sikt vil et varig lavere rentenivå gradvis redusere den gjennomsnittlige avkastningen på porteføljen av "hold til forfall" obligasjoner, og gjennomsnittsrenten vil nærme seg det generelle lave rentenivået for øvrig. Utfordringen til livselskapene fremover blir derfor å bygge opp bufferkapital, slik at de har anledning til å ta større posisjoner i aksjemarkedene med dertil høyere forventet avkastning.

Livsforsikring med investeringsvalg

Ved utgangen av 2003 var det i alt seks selskaper med konsesjon til å tilby livsforsikring med investeringsvalg (unit linked). Resultatet for 2003 viste et underskudd samlet sett på 18 mill. kroner eller -0,1 prosent av selskapenes gjennomsnittlige forvaltningskapital, mot et underskudd på 114 mill. kroner eller -0,9 prosent i samme periode ett år tidligere. Kun ett av de seks selskapene kunne vise til et overskudd for 2003. Samlede premieinntekter var 4 769 mill. kroner, mot 4 211 mill. kroner i 2002. Veksten i premieinntektene i 2003 er imidlertid lavere enn veksten i selskapenes forvaltningskapital, og premieinntektene som andel av gjennomsnittlig forvaltningskapital viser derfor en svak nedgang.

Samlet forvaltningskapital ved utgangen av 2003 var på 18 729 mill. kroner, en vekst på 45 prosent gjennom året. Av forvaltningskapitalen var 45 prosent plassert i aksjer og andeler, mot 39 prosent ett år tidligere. Plasseringer i obligasjoner og sertifikater har gått noe tilbake gjennom 2003, og viste en andel på 22 prosent ved utgangen av året mot 26 prosent ett år tidligere. Fondsforsikringsselskapene hadde ved utgangen av 2003 i gjennomsnitt en kapitaldekning på 15 prosent, mot 23 prosent ett år tidligere. Samtlige selskaper tilfredsstilte kapitaldekningskravet på 8 prosent.

7. PENSJONSKASSER

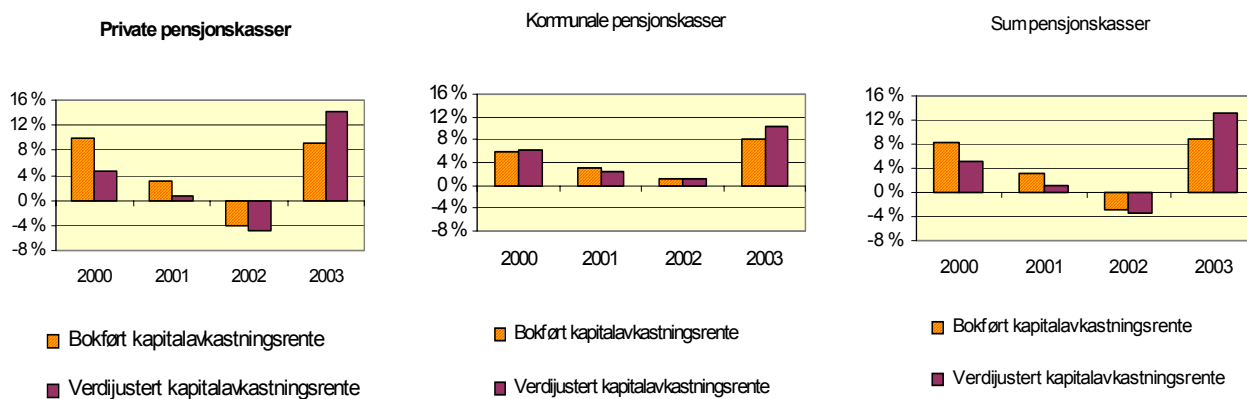
Resultatgjennomgangen nedenfor omfatter i hovedsak et utvalg pensjonskasser bestående av samtlige kasser med en forvaltningskapital større enn 1 mrd. kroner ved utgangen av 2003. Utvalget fordeler seg på 12 private og 7 kommunale pensjonsselskaper, og står for ca 80 prosent av pensjonskassenes samlede forvaltningskapital.

Resultat

Resultatene i pensjonskassene for 2003 viser en klar bedring etter et meget svakt år i 2002. Flere av de store pensjonskassene unngikk et betydelig nedslag av aksjer i 2002, og gikk inn i 2003 med en relativt høy andel i aksjer. Dette medførte gode resultater, særlig for de private pensjonskassene, også sammenliknet med livsforsikringsselskapene.

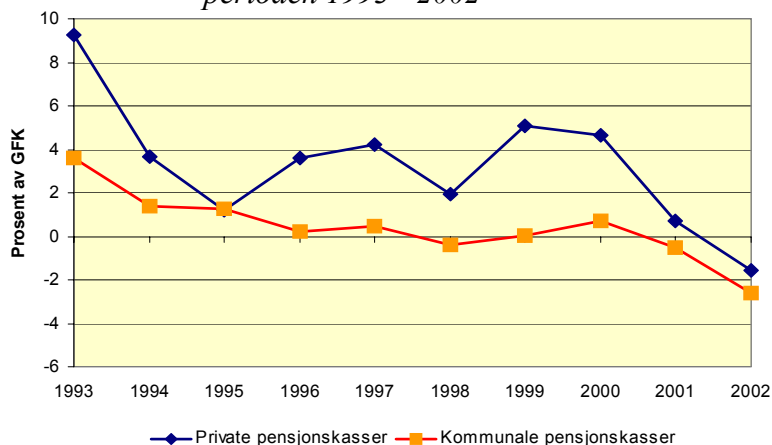
Pensjonskassenes samlede bokførte kapitalavkastning ble 8,8 prosent i 2003, mot en bokført avkastning i 2002 på -2,7 prosent. Verdijustert kapitalavkastning for 2003 ble på 13,2 prosent, mot -3,3 prosent året før. Til sammenligning har livsforsikringsselskapene rapportert en bokført avkastning på 7,3 prosent for 2003, og en verdijustert avkastning på 8,9 prosent. De private pensjonskassene i utvalget oppnådde en verdijustert avkastning på 14,1 prosent i 2003, hvilket er betydelig høyere enn de kommunale pensjonskassene i utvalget som oppnådde en verdijustert kapitalavkastning på 10,4 prosent. Forklaringen til dette ligger delvis i kassenes aktivastruktur, der de private pensjonskassene har en vesentlig større eksponering i aksjemarkedene. Figur 7.1 nedenfor viser utviklingen i kassenes kapitalavkastning fra 2000 til 2003 for de private pensjonskassene, de kommunale pensjonskassene, samt summen av kassene.

Figur 7.1 Kapitalavkastningen i et utvalg pensjonskasser 2000- 2003

Figur 7.2 nedenfor viser utviklingen i samtlige private og kommunale pensjonskassers resultater før tilleggsavsetninger og skatt i perioden 1993 til 2002. Figuren viser at de private pensjonskassene i hele perioden har hatt en høyere resultat enn de kommunale pensjonskassene. Resultatene til de private kassene synes imidlertid å være mer volatile, hvilket til en viss grad kan forklares med en høyere aksjeeksponering gjennom hele perioden.

Figur 7.2 Utvikling i pensjonskassenes resultat (før tilleggsavsetninger og skatt) i perioden 1993 - 2002

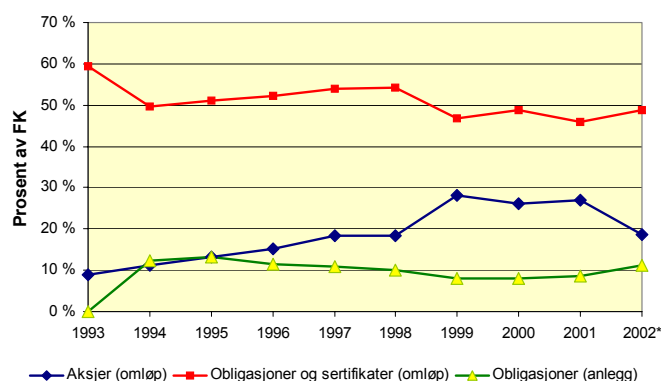
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Balanse

Pensjonskassene hadde en samlet forvaltningskapital på 84,6 mrd. kroner ved utgangen av 2002. Av dette hadde de private pensjonskassene 61,1 mrd. kroner. Nøkkeltall for utvalget bestående av samtlige kasser med forvaltningskapital større enn 1 mrd. kroner, viser en vekst i samlet forvaltningskapital i 2003 på 19 prosent.

Sammenlignet med livsforsikringsselskapene har pensjonskassene en høy eksponering i aksjemarkedene. I perioden 1999 til 2001 holdt de private pensjonskassene rundt 30 prosent av forvaltningskapitalen i aksjer. De kommunale lå noe lavere. Målt i forhold til forvaltningskapitalen sank andelen aksjer til 18,8 prosent for pensjonskassene samlet ved utgangen av 2002. Andelen sertifikater og obligasjoner holdt som omløpsmidler økte samtidig fra 46 prosent av forvaltningskapitalen til 49 prosent, mens andelen obligasjoner holdt til forfall økte med 2 prosentpoeng til 11 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av 2002. Foretakene bak de private pensjonskassene skjøt inn ekstra kapital når det var nødvendig, og pensjonskassene kunne på den måten opprettholde en høyere aksjeeksponering enn livsforsikringsselskapene.

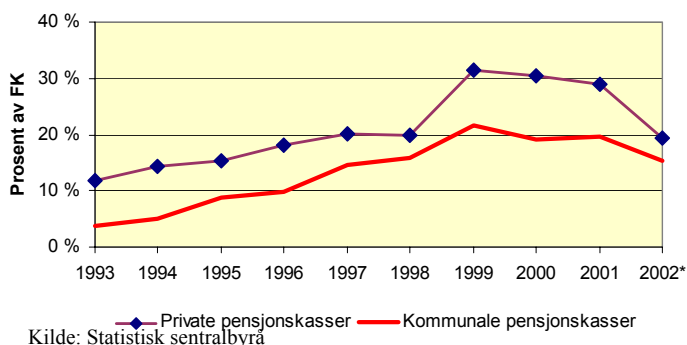
Figur 7.3 Pensjonskassenes beholdninger av aksjer og rentepapirer 1993 - 2002

Kilde: Statistisk sentralbyrå

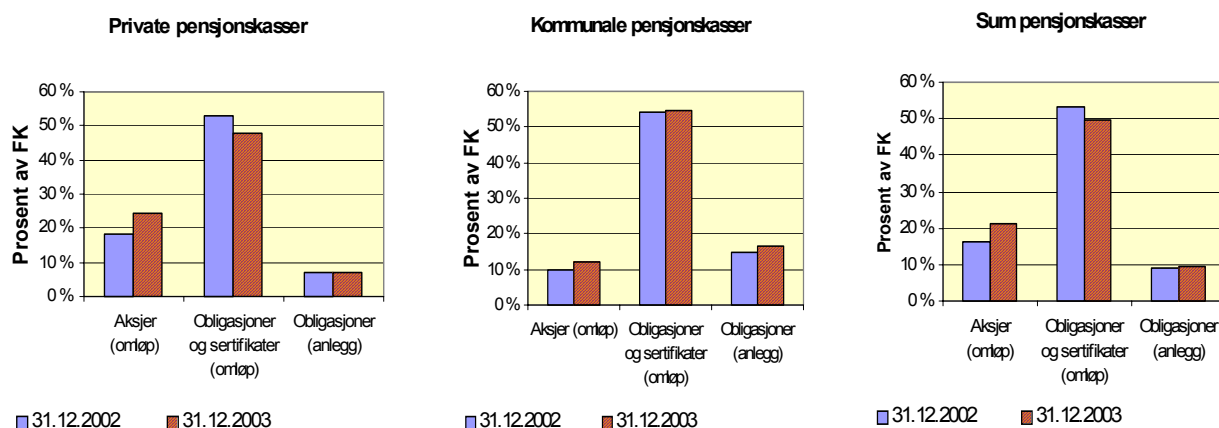
De private pensjonskassene har hatt en høyere aksjeeksponering enn de kommunale kassene i de siste ti årene. Figur 7.4 viser utviklingen i private og kommunale pensjonskassers aksjeandel i perioden 1993 til 2002.

Figur 7.4 Pensjonskassenes aksjeeksponering i perioden 1993 – 2002

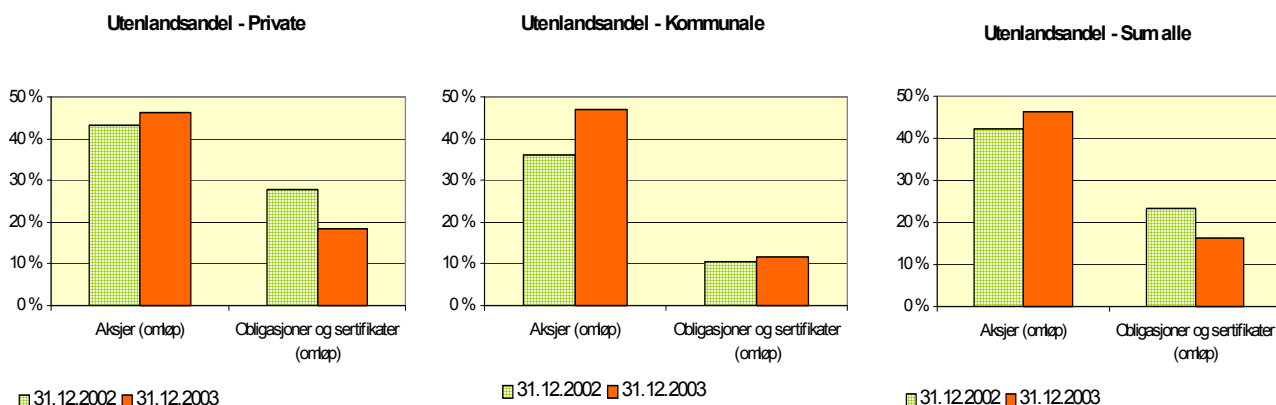
De private pensjonskassene i utvalget har økt aksjeandelen gjennom 2003 med 6 prosentpoeng, og hadde ved utgangen av 2003 en aksjeandel på 24,5 prosent av forvaltningskapitalen. De kommunale kassene lå ved utgangen av 2002 med en aksjeandel i underkant av 10 prosent, og har økt denne andelen gjennom året til vel 12 prosent ved utgangen av 2003. Utviklingen i utvalgte balanseposter for disse kassene er gjengitt i figur 7.5 nedenfor.

Figur 7.5 Utvalgte balanseposter i et utvalg pensjonskasser 2002- 2003

Pensjonskassene har en betydelig andel utenlandske aksjer. De private pensjonskassene hadde ved utgangen av 2003 en utenlandsandel på 46 prosent av omløpsporteføljen, mot 43 prosent ett år tidligere. De kommunale pensjonskassene rapporterte også en utenlandsandel av aksjeporteføljen på 46 prosent. Veksten i utenlandsandelen for de kommunale kassene gjennom 2003 var på hele 10 prosentpoeng. Figur 7.6 nedenfor viser kassenes utenlandsandeler ved utgangen av 2002 og 2003 for de private pensjonskassene, de kommunale pensjonskassene, samt summen av kassene.

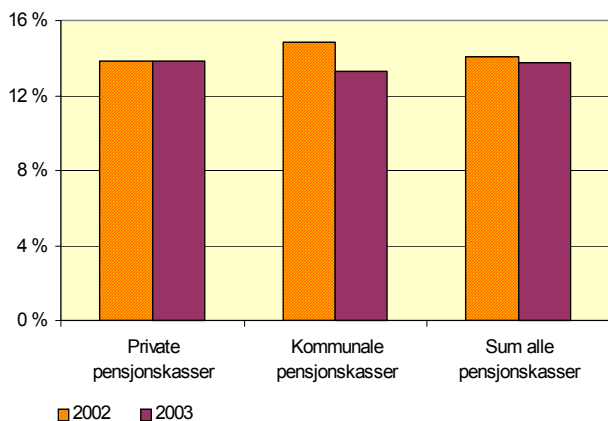
Figur 7.6 Utenlandseksponering i et utvalg pensjonskasser 2002- 2003

Soliditet

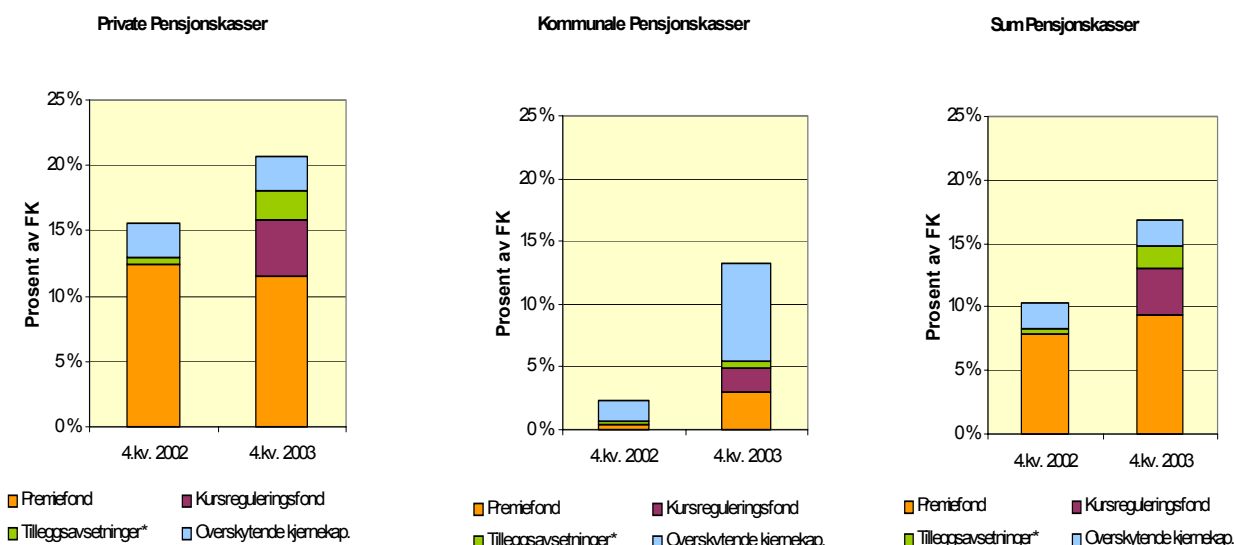
Ved utgangen av 2003 hadde pensjonskassene i gjennomsnitt en kapitaldekning på 13,7 prosent, og samtlige pensjonskasser i utvalget tilfredsstilte kapitaldekningskravet på 8 prosent.

Figur 7.7 Utvikling i pensjonskassenes kapitaldekningsprosent

Utviklingen i verdipapirmarkedene i 2003 har bidratt til å styrke pensjonskassenes samlede bufferkapital. Ved utgangen av 2003 ble bufferkapitalen, bestående av premiefond, overskytende kjernekapital, tilleggsavsetninger begrenset oppad til ett års rentegaranti og kursreguleringsfond, målt til 12 mrd. kroner eller 17 prosent av kassenes forvaltningskapital, mot 7 mrd. kroner eller 10 prosent ved utgangen av 2002. Det er en betydelig forskjell mellom de private kassene og de kommunale kassene i utvalget. De private pensjonskassene i utvalget hadde ved utgangen av 2003 en bufferkapital på 11 mrd. kroner eller 21 prosent av FK, mot en bufferkapital på 7 mrd. kroner eller 16 prosent ett år tidligere. De kommunale kassene hadde en bufferkapital ved utgangen av 2003 på drøyt 2 mrd. kroner eller 13 prosent av FK. For utgangen av 2002 har de kommunale kassene rapportert en bufferkapital på kun 422 mill. kroner eller drøyt 2 prosent av FK. Figur 7.8 nedenfor viser utviklingen i kassenes samlede bufferkapital i prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av 2002 og 2003 for de private pensjonskassene, de kommunale pensjonskassene, samt summen av kassene.

Figur 7.8 Utvikling i pensjonskassenes bufferkapital

8. SKADEFORSIKRINGSELKAPER

Utvalget består av 42 selskaper som har levert nøkkeltall pr. 4. kvartal 2003. Utenlandske filialer i Norge er ikke inkludert. Tabellen under viser markedsandeler for de ulike grupper norske selskaper, basert på forfalt bruttopremie og forvaltningskapital.

Tabell 8.1 Markedsandeler for ulike grupper norske skadeselskaper

2003	Knyttet til konsern	Captives	Øvrige AS'er	Sjøforsikr.-selskaper	Øvrige gjensidige
Forfalt bruttopremie	79,1 %	7,8 %	7,3 %	4,2 %	1,6 %
Forvaltningskapital	69,4 %	17,4 %	6,9 %	4,2 %	2,1 %

Kategorien Kredittforsikring er fjernet, da det bare er to gjenværende kredittforsikringsselskaper pr. 31.12.2003.

Resultatutvikling i alle selskaper

Skadeselskapene samlet hadde i 2003 et resultat av ordinær drift på 5 581 mill. kroner, mot et underskudd på 1 336 mill. kroner i 2002. Resultatbedringen skyldes i hovedsak en kraftig økning i finansinntektene i forhold til 2002, men også det tekniske resultatet viste en klar bedring. De høye finansinntektene reflekterer verdiøkning i obligasjonsbeholdningen som følge av rentenedgangen samt stigningen i aksjemarkedene i 2003. De samlede netto finansinntektene ble 6 750 mill. kroner i 2003, mot kun 630 mill. kroner i 2002. Teknisk regnskap viste et resultat på 825 mill. kroner i 2003, mot 772 mill. kroner året før. Bedringen i teknisk resultat har blitt dempet som følge av lavere allokert investeringsavkastning etter rentenedgangen i 2003. Allokert investeringsavkastning er en overføring fra ikke-teknisk regnskap til teknisk regnskap tilsvarende en beregnet avkastning på forsikringstekniske avsetninger, basert på renten til 3-års statsobligasjoner.

En inndeling i ulike grupper selskaper viser at to av gruppene, Selskaper knyttet til konsern og Øvrige gjensidige selskaper, hadde negativt teknisk resultat i 2003. Samtlige grupper hadde imidlertid positivt resultat av ordinær drift og resultatfremgang i forhold til 2002.

Tabell 8.2 Resultat i ulike grupper skadeforsikringsselskaper

(Tall i mill. kroner)		2003	2002
Alle selskaper	Teknisk resultat	825	772
	Resultat av ord. virksomhet	5 581	-1 336
Knyttet til konsern	Teknisk resultat	-21	-305
	Resultat av ord. virksomhet	3 504	-1 084
Captives	Teknisk resultat	742	921
	Resultat av ord. virksomhet	1 732	-224
Øvrige AS'er	Teknisk resultat	78	126
	Resultat av ord. virksomhet	223	-58
Sjøforsikringsselskaper	Teknisk resultat	38	-3
	Resultat av ord. virksomhet	60	-2
Øvrige gjensidige	Teknisk resultat	-12	32
	Resultat av ord. virksomhet	63	32

I gruppen Knyttet til konsern er resultatene ikke-konsoliderte tall for et utvalg selskaper som avviker noe fra den senere omtalen av de største konsernene, slik at resultatene ikke vil være identiske.

Lønnsomheten av den forsikringsrelaterte virksomheten kan uttrykkes ved combined ratio, som er summen av erstatninger og forsikringsrelaterte driftskostnader for egen regning (f.e.r.) i prosent av premieinntekter f.e.r.

Combined ratio for alle selskapene var kun 99,0 i 2003, hvilket innebærer en klar bedring fra 104,3 i 2002. Skadeprosenten har falt med 3,6 prosentpoeng til 77,1, mens kostnadsprosenten har falt med 1,7 prosentpoeng til 21,9. Bedringen skyldes en betydelig premievekst som var høyere enn veksten i erstatningskostnader og driftskostnader.

Tabell 8.3 Combined ratio i ulike grupper skadeforsikringsselskaper

	Knyttet til konsern	Captives	Øvrige AS'er	Sjøforsikr.-selskaper	Øvrige gjensidige	Alle
2003	101,7 %	65,3 %	93,3 %	105,3 %	97,5 %	99,0 %
2002	105,8 %	68,6 %	113,9 %	126,8 %	96,2 %	104,3 %

Combined ratio har falt i alle grupper av selskaper, med unntak av Øvrige gjensidige selskaper. Nivået på combined ratio er spesielt lavt i gruppen Captives.

Av utvalget på 42 selskaper var det 5 som viste et negativt resultat av ordinær drift i 2003. Til sammenligning hadde 22 selskaper negativt resultat i 2002. Alle selskapene oppfylte kapitaldekningskravet på 8 prosent ved utgangen av 2003.

Resultatutvikling i skadeforsikringskonsernene

Skadeforsikringsmarkedet blir dominert av de fire største enhetene: If Skadeforsikring NUF, Gjensidige NOR Forsikringsgruppen, Vesta Skadekonsern og Sparebank 1 Skadeforsikring. Den videre fremstillingen av skadekonsernernes resultater vil omhandle de tre sistnevnte konsernene, siden If er under tilsyn av den svenske Finansinspektionen.

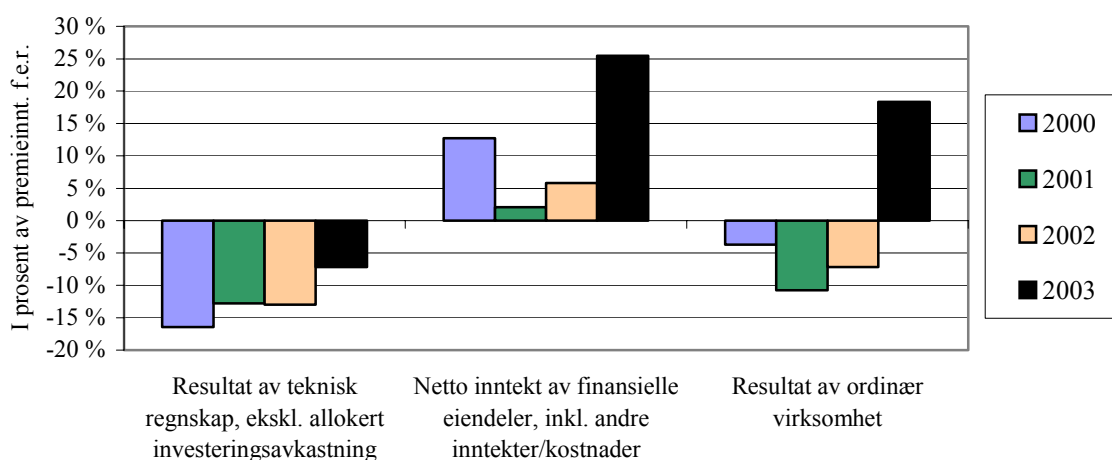
Tabell 8.4 Resultatelementer for de tre skadekonsernene samlet

(Tall i mill. kroner og prosent)	2003	2002	Endring
Premieinntekter f.e.r.	18 747	16 326	14,8 %
Allokert investeringsavkastning (innt.)	1 351	1 846	-26,9 %
Erstatningskostnader f.e.r.	14 807	13 286	11,4 %
Driftskostnader f.e.r.	4 241	3 963	7,0 %
Endring i sikkerhetsavsetning mv.	1 073	1 224	-12,4 %
Resultat av teknisk regnskap	5	-276	
Netto finansinntekter	4 783	1 048	
Allokert investeringsavkastning (kost.)	1 351	1 846	
Andre inntekter/kostnader (netto)	-6	-101	
Resultat av ikke-teknisk regnskap	3 427	-899	
Resultat av ord. virksomhet	3 431	-1 175	
Egenkapitalavkastning	54,7 %	-12,4 %	

Samlet hadde de tre konsernene premieinntekter f.e.r. på 18 747 mill. kroner i 2003. Dette er en økning på 14,8 prosent i forhold til 2002. Veksten i erstatningskostnadene var noe lavere, 11,4 prosent. De forsikringsrelaterte driftskostnadene steg med 7,0 prosent sammenlignet med 2002. De tre konsernene hadde samlede netto finansinntekter på 4 783 mill. kroner i 2003, mot 1 048 mill. kroner året før. Samlet hadde de tre konsernene et resultat av ordinær

virksomhet på 3 431 mill. kroner, mot et underskudd på 1 175 mill. kroner i 2002. Resultatet ga en egenkapitalavkastning på hele 54,7 prosent i 2003, mot minus 12,4 prosent i 2002.

Figur 8.1 Komponenter i resultat av ordinær virksomhet, tre skadekonsern

De tre konsernene hadde i 2003 en fortsatt høy premievekst, som var større enn veksten i erstatningskostnader og driftskostnader. Samlet sett viste dermed skade- og kostnadsprosenten en markert bedring i 2003 sammenlignet med året før. Skadeprosenten falt med 2,4 prosentpoeng til 79,0, mens kostnadsprosenten falt med 1,7 prosentpoeng til 22,6. For 4. kvartal isolert sett var skadeprosenten 79,1, hvilket er 8,5 prosentpoeng bedre enn tilsvarende periode året før.

Bedringen i combined ratio har blitt dempet av økende reassuransekostnader de siste årene, som følge av prisøkninger og vilkårsendringer i det internasjonale reassuransemarkedet. Dyrere reassuranse svekker resultatene ved at premieinntekter for egen regning faller i forhold til bruttopremier, og/eller gjennom lavere reassuransedekning med påfølgende økte erstatningskostnader. For de tre konsernene var brutto skadeprosent (før reassuranse) 74,9 i 2003, mens skadeprosent for egen regning (etter reassuranse) var 79,0. Det vil si at bruken av reassuranse isolert sett økte skadeprosenten med 4,1 prosentpoeng i 2003. For noen år siden var forholdet motsatt, slik at bruken av reassuranse isolert sett bedret resultatene.

Tabell 8.5 Combined ratio for de tre skadekonsernene

	Skadeprosent				Driftskostnadsprosent				Combined ratio			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
Tre skadekonsern	89,0	83,4	81,4	79,0	26,5	24,3	24,3	22,6	115,5	107,7	105,7	101,6

Balanseutvikling i skadeforsikringskonsernene

Den samlede forvaltningskapital for de tre konsernene var 49,2 mrd. kroner ved utgangen av 2003. Dette er en økning på 21,1 prosent siden utgangen av 2002. Plasseringer i aksjer og andeler klassifisert som omløpsmidler utgjorde 6,4 prosent forvaltningskapitalen, hvilket er en økning med 2,6 prosentpoeng siden utgangen av 2002.

De samlede plasseringer i sertifikater og obligasjoner klassifisert som omløpsmidler utgjorde 48,6 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av 2003. Beholdningen har økt med 4,5 prosentpoeng siden utgangen av 2002. I samme tidsrom er beholdningen av obligasjoner som

holdes til forfall redusert med 6,7 prosentpoeng, og utgjorde kun 4,5 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av 2003.

Tabell 8.6 Utvalgte aktivaposter i prosent av forvaltningskapitalen

(Tall i prosent)	31.12.2003	31.12.2002
Bygninger og faste eiendommer	7,7	10,5
Aksjer, andeler og grunnfondsbevis (omløpsmidler)	6,4	3,8
Obligasjoner og sertifikater (omløpsmidler)	48,6	44,1
Obligasjoner som holdes til forfall	4,5	11,2
Utlån	1,5	0,9
Forvaltn.kap. (mill. kroner)	49 249	40 674

Utenlandsandelen for aksjer har økt kraftig det siste året etter at den falt i forbindelse med det store nedsalget av aksjer i 2002. For sertifikater og obligasjoner klassifisert som omløpsmidler har utenlandsandelen falt betydelig det siste året.

Tabell 8.7 Utenlandsandel i verdipapirbeholdningen

(Tall i prosent)	31.12.2000	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2003
Aksjer (omløpsmidler)	61,7	65,7	60,9	82,5
Obligasjoner og sertifikater (omløpsmidler)	36,4	37,0	28,9	10,8

Soliditet i skadeforsikringskonsernene

Alle konsernene tilfredsstiller minstekravene til forsikringstekniske avsetninger ved utgangen av 2003. Totale forsikringstekniske avsetninger var 32,1 mrd. kroner, hvilket innebærer en økning på 13,9 prosent i forhold til ved utgangen av 2002. I samme periode har dekningsprosenten (de faktiske avsetninger i prosent av minstekrav) steget fra 106,3 til 106,9.

Den samlede ansvarlige kapital for de tre skadekonsernene utgjorde 6,7 mrd. kroner ved utgangen av 2003, mot 2,8 mrd. kroner ved utgangen av 2002. Den sterke økningen reflekterer i hovedsak de gode resultatene i 2003.